Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie
Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company

359 NIEUW-GUINEA / NEW GUINEA

359 [Johannes Vingboons, 1665–1670]:
[Kaart van de route van het jacht het Duyfken van Banda naar het Zuidland].
[Chart of the route followed by the yacht Duyfken from Banda to the South Land].

360 [Anoniem / Anonymous, 1618]:
Description de la coste Septen: / trionale de Nova Guinea / nouvellement decouvert par / Guillaume Schouten de Hoorn.
Beschrijving van de Noord / kust van Nieuw-Guinea / onlangs ontdekt door / Willem Schouten van Hoorn.
Description of the North / coast of New Guinea / recently discovered by / Willem Schouten of Hoorn.

360 Arent Martensz de Leeuw, 1623:
Caerte van de ontdecte Custe ende plaetsen van Nova Guinea.
Chart of the discovered Coasts and places of Nova Guinea.

361 [Johannes Vingboons, 1665–1670]:
[Kaart van de zuidwestkust van Nieuw Guinea en Cape York Peninsula].
[Chart of the south-west coast of New Guinea and Cape York Peninsula].

361 [Johannes Vingboons, 1665–1668]:
[Kaart van de zuidkust van Nieuw-Guinea en een deel van de Golf van Carpentaria].
[Chart of the south coast of New Guinea and part of the Gulf of Carpentaria].

362–363 [Johannes Vingboons, 1665–1670]:
[Kaart van Nova Hollandia en de route van de reis van Abel Tasman in 1642–1643].
[Chart of Nova Hollandia and the route of Abel Tasman's voyage in 1642–1643].

364–365 [Anoniem / Anonymous], 1644:
[Kaart van het zuidwestelijke deel van de Stille Oceaan en de aanliggende kusten].
[Chart of the south-western part of the Pacific Ocean and the adjoining coasts].

366 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont de Cust van Noua guinea als ghijder bij langhs Zeijlt dit landt is genaempt Cabo de Sta Maria.
Thus appears the Coast of New Guinea when you Sail along it this land is named Cabo de Sta Maria.

366 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont de Cust van Noua guinea tusschen Cabo Sta Maria Ende Anthonij Caens Eijlant als ghij daer bij langhs zeijlt.
Thus appears the Coast of New Guinea between Cabo Sta Maria And Anthonij Caen's Island when you Sail along it.

367 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont Anthonij Caens Eijlandt als het Noorden van u is.
Thus appears Anthonij Caen's Island when it is to the North of you.
Aldus verthoont Gerrit de Nijs Eijlandt als het Noorden van u is 2 Mijlen.
Thus appears Gerrit de Nijs Island when it is 2 miles to the North of you.
Aldus verthoonen Visschers Eijlanden als Zij oost van u Zijn 4 Mijlen.
Thus appear the Visschers Islands when They Are 4 Miles to the east of you.

367 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont de Cust van Noua guinea als ghij bij langs Zeijlt van gerret denijs Eijlandt nae Visschers Eijlandt.
Thus appears the Coast of New Guinea when you Sail along it from Gerrit de Nijs Island to Visschers Island.

368 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont de Cust van Noua guinea als ghij bij daer langhs Zeijlt van Visschers Eijlanden om de West.
Thus appears the Coast of New Guinea when you Sail along it From the Visschers Islands to the West.

368 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont hem de Cust van Noua guinea tot aen deze bocht.
Thus appears the Coast of New Guinea up to this bight.

369 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont hem de Cust van Noua guinea ofte Salmon Sweers hoeck.
Thus appears the Coast of New Guinea or Salomon Sweers point.

369 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
No. 6. / Aldus verthoont het Vaertuijch van Noua guinea ende Volckes daer in Woonachtich.
No. 6. / Thus appears the Vesssel of New Guinea and the People Living there.

370 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont het landt van Noua guinea inde groote bocht daer wij hoopten een door ganckt vinden nae Caep / Keerweer maer bevonden datter geen doorganck en was.
Thus appears the land of New Guinea in the large bight where we hoped to find a passage to Cape / Keerweer but found that there was no passage.

370 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont Noua Guinea Inde groote bocht neuens de Reeuen.
Thus appears New Guinea In the large bight with the Reefs.

371 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont de Cust van Noua guinea als ghij tusschen het brandende eijlandt / om de West Zeijlt.
Thus appears the Coast of New Guinea when you sail to the West / between the burning island.
Aldus verthoont hem het brandende Eijlandt als het Noord West Van u is.
Thus appears the burning Island when it is to the North West Of you.

371 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont de Cust van Noua ghuinea beoosten het Eijlandt Jamna.
Thus appears the Coast of New Guinea to the east of Jamna Island.

372 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont de Cust Van Bettaff van Jamna nae Moa.
Thus appears the Coast Of Bettaf From Jamna to Moa.
Aldus verthoont het t Eijlandt takal als ghij daer bij langhs Seijlt.
Thus appears the Island of Takal when you Sail along it.

372 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont t Eijlandt Jamna als ghij daer onder op 10 Vadem ten ancker lecht.
Thus appears the Island of Jamna when you are anchored near it in 10 Fathoms of water.
Aldus verthoont hem t Eijlandt Medemo deze reede / hebben wij de naem gegeuen van Cornelis Witzen reede.
Thus appears the Island of Medemo this roadstead / we have given the name of Cornelis Witzen's Roadst.

373 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont de Cust van Noua Guinea omtrent Moa.
Thus appears the Coast of New Guinea near Moa.

373 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Eijlandt Moa / Eijlant Inzou / Aldus verthoont de Eijlanden Moa Ende Inzou / deze Reede hebben wij de naem gegeuen van Johan / Maet Zuijckers reede.
Moa Island / Inzou Island / Thus appear the Islands of Moa And Inzou / this Roadstead we have given the name of Johan / Maetsuijcker's Roadstead.

374 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont het volck vande Eijlanden Moa Jamna En de andre / omleggende Eijlanden haer fatzoen wezen ende cleedinge vaertuijch ende / Ander Zintz gel. ghij alhier off gebeelt Ziet.
Thus appear the people of the Islands of Moa Jamna And the other / surrounding Islands their form countenance and clothing vessel and / Otherwise as you See depicted here.

375 [G. van Keulen, 1720–1726]:
Nova Guinea en/and Nova Hollandia.

376–377 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1705]:
Nova: Guinea:

378 [Anoniem / Anonymous], 1711:
Pas Caart Van De Papoese Eylande / Die beooste de cust Halmahera En beweste nova Guinea Zijn Geleegen / tot Nogh toe op de selve geen speserij boomen Ontdeckt uijt gesondeert / Op P. piesangh dat ongeveer 10½ meijl Z:O. ten Oosten van de hoeck Lebolo is geleege.
Chart Of The Papua Islands / Which Are Situated to the east of the coast of Halmahera And to the west of New Guinea / until Now not Discovered any spice trees except / On Poelau Pisang which is situated about 10½ miles S:E to East of Libobo Point.

III INDISCHE ARCHIPEL EN OCEANIË / MALAY ARCHIPELAGO AND OCEANIA

Universiteit Utrecht
Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap

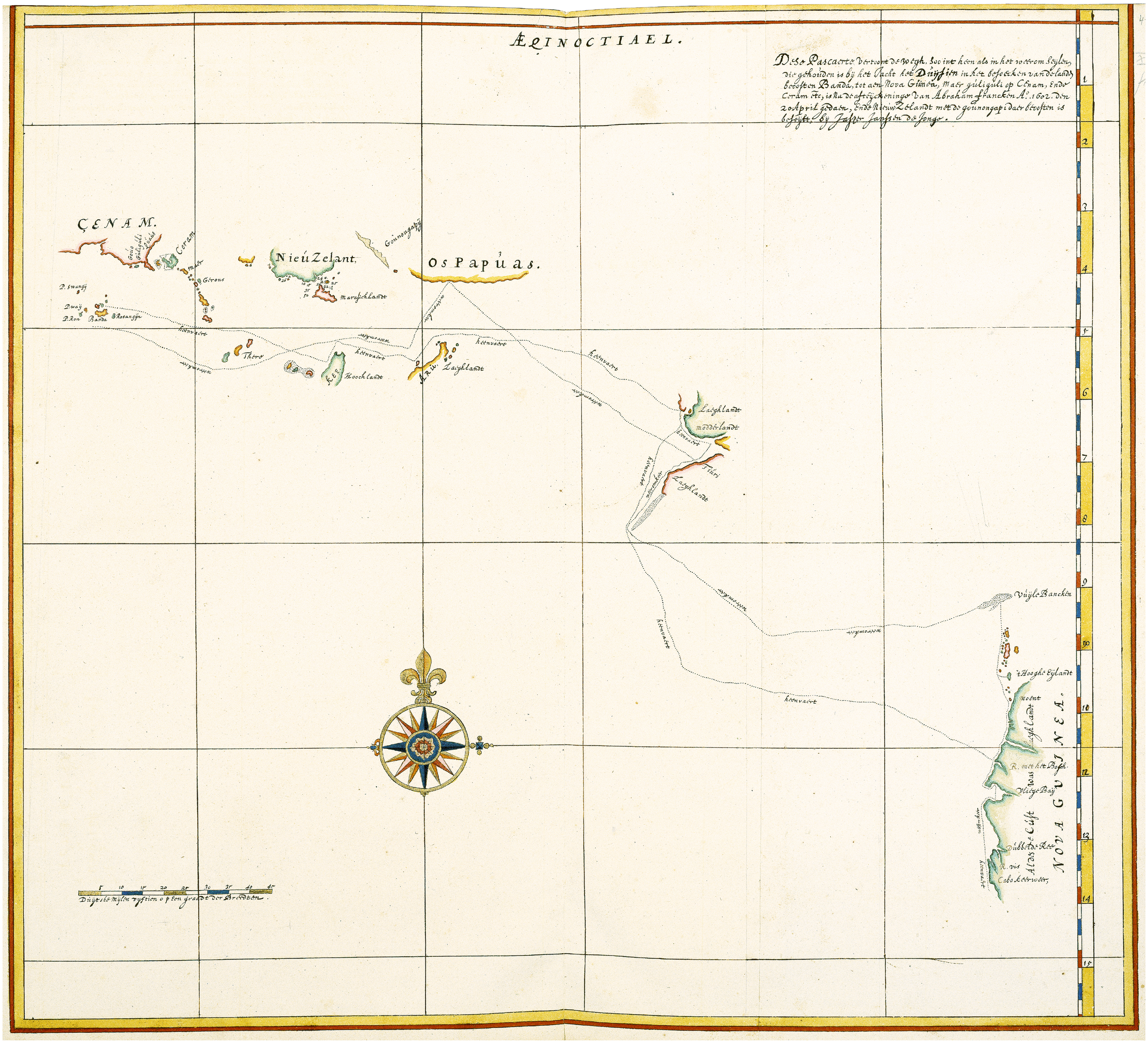

Nieuw-Guinea / New Guinea

(Deel/Vol. I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, II-44, II-46a, II-46b, II-46c).

Nieuw-Guinea. Afgezien van de contacten met de Radja Ampat-eilanden en de westelijke Vogelkop, die onder het gezagsgebied van het sultanaat Tidore vielen, en enkele verkenningsexpedities in de eerste helft van de zeventiende eeuw en in 1705, bleef Nieuw-Guinea door de Compagnie vrijwel onaangeroerd. Delen van de noordkust waren al in de zestiende eeuw door Portugezen en Spanjaarden bezocht en gekarteerd, waartoe vooral de gegevens van de Spaanse zeevaarder Ynigo de Retes een belangrijke bijdrage hadden geleverd. Hij bezeilde in 1545 vrijwel de gehele noordkust, van de huidige Geelvinkbaai tot aan Karkar in het oosten, en bepaalde daarmee voor zo'n anderhalve eeuw het gangbare Europese kaartbeeld van Nieuw-Guinea. Ook oostelijker streken waren in de zestiende eeuw door Spanjaarden geëxploreerd. De Salomonseilanden en de Marquesas waren in 1567 door Alvaro de Mendana op de kaart gezet en in 1605 ontdekte Pedro Fernandez de Quiros de Nieuwe Hebriden, die hij aanzag voor de oostkust van het Zuidland. Vanaf dit punt voer de vice-commandeur in zijn vloot, Luis Vaez de Torres, met een van de schepen verder westwaarts, waarna hij begin 1606 op de zuidoostpunt van Nieuw-Guinea stuitte, langs de zuidkust tussen Nieuw-Guinea en Noord-Australië doorvoer en uiteindelijk veilig in Manilla aankwam. Het bestaan van deze doorvaart, nu Straat Torres, kwam nadien echter niet in de openbaarheid en bleef ook bij de Compagnie onbekend.

Nadat de VOC in de beginjaren van de zeventiende eeuw eenmaal vaste voet had gekregen in de oostelijke Indische Archipel, werden in de volgende decennia meerdere malen expedities uitgezonden om het nog steeds onbekende en bijna mythische Zuidland te verkennen. Als voortvloeisel daaruit en door de reis van Le Maire en Schouten raakte geleidelijk aan ook meer bekend over Nieuw-Guinea, al zou het tot 1705 duren voor de Compagnie een expeditie speciaal voor de verkenning van dit eiland zou uitzenden. Op de bladen hierna t/m 378 worden aan de hand van de nog beschikbare manuscriptkaarten en tekeningen uit de compagniestijd de verschillende expedities langs de kusten van Nieuw-Guinea afzonderlijk behandeld. Als eerste betreft dit op de bladen 359-361 de tochten met de *Duyfken* in 1606 en met de *Arnhem* en *Pera* in 1623, en de reis van Le Maire en Schoutens langs de noorkust in 1616. De bladen 362 t/m 374 behandelen de reizen van Abel Tasman in 1642-1644, althans voor zover deze betrekking hadden op Nieuw-Guinea, waarna de bladen 375-378 onder meer de resultaten van de expeditie van 1705 weergeven.

New Guinea. Apart from contacts with the Raja Ampat Islands and the western Bird's Head Peninsula, which were within the territory of the Sultanate of Tidore, and a few exploratory expeditions in the first half of the seventeenth century and in 1705, New Guinea remained practically untouched by the Company. Parts of the north coast had already been visited and charted by the Portuguese and Spanish in the sixteenth century, to which in particular the information of the Spanish mariner Ynigo de Retes had made a significant contribution. In 1545 he sailed along almost the whole north coast, from the present Geelvink Bay as far as Karkar in the east, and in this way established the general European image of New Guinea in maps for about one and a half centuries. The Spanish also explored areas even further east in the sixteenth century. The Solomon Islands and the Marquesas were put on the map in 1567 by Alvaro de Mendana, and in 1605 Pedro Fernandez de Quiros discovered the New Hebrides, which he took for the east coast of the South Land. From this point the vice-commander of his fleet, Luis Vaez de Torres, with one of the ships sailed westwards. Coming upon the south-eastern tip of New Guinea early in 1606, he passed along the south coast between New Guinea and northern Australia, and eventually arrived safely in Manilla. However, the existence of this passage, now Torres Strait, was not made available to the outside world after that, and remained also unknown to the Company.

After the Company had gained a firm foothold in the eastern Archipelago in the early years of the seventeenth century, in the following decades several expeditions were despatched to survey the still unknown and almost mythical South Land. As a consequence of this and through the voyage of Le Maire and Schouten gradually more came to be known about New Guinea, although it would not be until 1705 that the Company sent out an expedition specifically to explore this island. On the next sheets up to 378 the various expeditions along the coasts of New Guinea are treated separtately, using the manuscript maps and drawings from the Company period that are still available. As first on sheets 359-361 this relates to the voyages with the *Duyfken* in 1606 and with the *Arnhem* and *Pera* in 1623, and to the voyage of Le Maire and Schouten along the north coast in 1616. Sheets 362 to 374 deal with the journeys of Abel Tasman in 1624-1644, at least as far as they concerned New Guinea, after which sheets 375-378 include the results of the expedition of 1705.

blad 359 / sheet 359:

ÖSTERREICHISCHE NATIONALBIBLIOTHEK, ATLAS BLAEU-VAN DER HEM 41:29.

[Johannes Vingboons, 1665-1670] :

[KAART VAN DE ROUTE VAN HET JACHT HET DUYFKEN VAN BANDA NAAR HET ZUIDLAND].

[CHART OF THE ROUTE FOLLOWED BY THE YACHT DUYFKEN FROM BANDA TO THE SOUTH LAND].

Schaalstok van 45 Duijtshe Mijlen vijftien op Een graadt der Breedten = [ca. 1 : 3.205.000].
Scale-bar of *45 Duijtshe Mijlen vijftien op Een graadt der Breedten* = [approximately 1 : 3,205,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 56 x 61,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 56 x 61.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [rechtsboven] een beschrijving :
Explanations: [upper right] a description :

Dese Pascaerte vertoont de wegh, soo int heen als in het weerom seijlen, die gehouden is bij het Jacht het Duijfien in het besoecken van de landen beoosten Banda, tot aen Nova Guinea. Maer guliguli op Cenam, Ende Ceram etc. is Na de afteijckeninge van Abraham francken A:o 1602. den 20 April gedaen, Ende Nieuw Zelandt met de gounongapi daer beoosten is beseijlt, bij Jasper Janssen de Jonge.

Zuidkust van Nieuw-Guinea. In november 1605 werden schipper Willem Jansz en opperkoopman Jan Lodewijcksz van Rosingeyn vanuit Bantam via Banda uitgezonden met het jacht *Duyfken* om de kust van Nieuw-Guinea te verkennen en de ligging van het onbekende Zuidland te bepalen. De route voerde eerst oostwaarts langs de Kai- en Aroe-eilanden naar het Frederik Hendrik-eiland aan de zuidwestkust van Nieuw-Guinea, vanwaar vervolgens een zuidelijke en later opnieuw een oostelijke koers werd aangehouden. Uiteindelijk kwam het jacht aan voor de kust van de huidige Cape York Peninsula, de oostkust van de Golf van Carpentaria in het noorden van Australië, waar Jansz en Van Rosingeyn met hun mannen als eerste Europeanen voet aan wal zetten op Australische bodem. De plaats is op deze kaart door Johannes Vingboons uit 1665-1670 gemarkeerd als de 'R[ivier] met het Bosch', de tegenwoordige Pennefather River. Hun verdere exploratie zuidwaarts langs de kust werd beëindigd op ca. 13 graden 45 minuten zuiderbreedte, waar ze bij Kaap Keerweer (Cape Keerweer, door de bemanning abusievelijk aangezien voor een eiland) aan de thuisreis begonnen. Op de terugweg voeren ze noordwaarts tot de 'Vuyle Bancken', deel van de riffen in de westelijke uitgang van de Torres Straat, die ze niet verder onderzochten; wel meende men hier 'een open' te hebben gezien. Een paar maanden later zou Luiz Vaez de Torres vanuit het oosten deze doorgang bezeilen. Vervolgens werd opnieuw het Frederik Hendrik-eiland aangedaan en daarna ook 'Os Papuas', de zuidkust van Nieuw-Guinea ten westen van Kaap Steenboom, waar de expeditie bij een schermutseling met de inheemse bevolking acht man verloor. In mei 1606 bereikten de overlevenden veilig de compagnies-loge op Banda Neira.

Het journaal van de *Duyfken* is niet bewaard gebleven, maar uit diverse andere documenten is het verloop goed te reconstrueren, onder meer uit deze ca. zestig jaar jongere kaart voor de atlas van Laurens van der Hem. De naamgeving daarop is nog zoals de expeditieleiders hun verkenningsgegevens interpreteerden, waarbij Cape York Peninsula werd aangezien voor een deel van Nieuw-Guinea; Jansz en Van Rosingeyn bleven onkundig van hun historische landing in Australië. Op Vingboons' kaart zijn de resultaten van hun reis gecombineerd met die uit eerdere verkenningen; 'Cenam' (Ceram) en 'Ceram' (Ceramlaoet) werden in 1602 in kaart gebracht door Abraham Francken en 'Nieu Zelant' (het schiereiland Bomberai in Nieuw-Guinea) was kort nadien verkend door Jasper Jansz de Jonge.

(vervolg op pag. 360 / continued on p. 360)

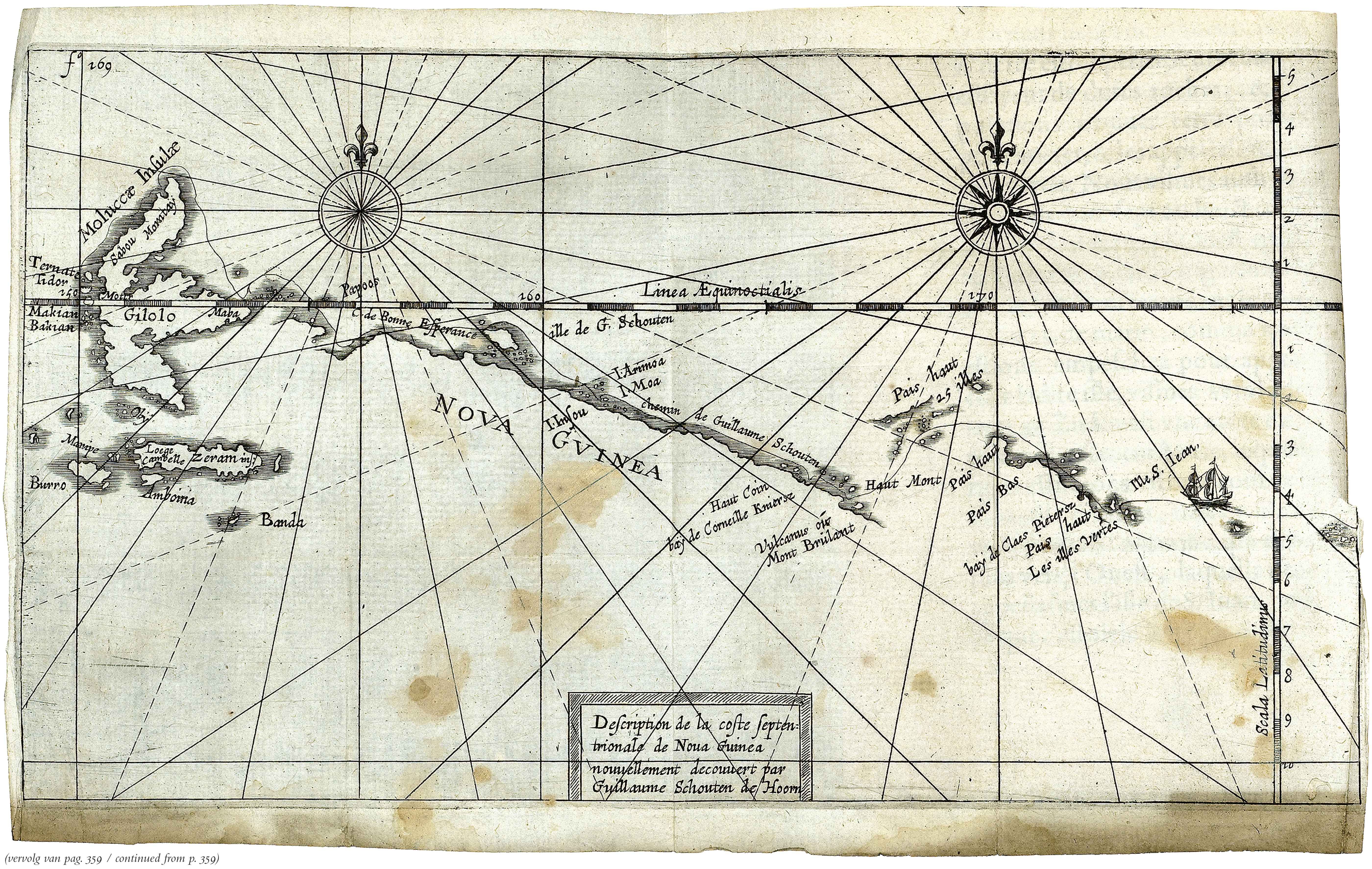
f° 169
Moluccæ Insulæ
Sabou
Ternate
Tidor
Makian
Bakian
Gilolo
Maba
Papoos
Linea Æquinoctialis
160
170
C de Bonne Esperance
Ille de G. Schouten
NOVA GVINEA
I. Moa
I. Arimoa
Insou
chemin de Guillaume Schouten
Pais haut
25 illes
Haut Mont
Pais haut
Pais Bas
Haut Coin
baij de Corneille Kniersz
Vulcanus ou Mont Brulant
baij de Claes Pietersz
Pais haut
Les illes Vertes
Me S. Iean
Manipe
Loege
Cambello
Zeram insl
Burro
Amboina
Banda
Scala Latitudinis
Description de la coste septentrionale de Noua Guinea nouuellement decouuert par Guillaume Schouten de Hoorn

(vervolg van pag. 359 / continued from p. 359)

South Coast of New Guinea. In November 1605 Master Willem Jansz and Senior Merchant Jan Lodewijcksz van Rosingeyn were despatched from Bantam via Banda with the yacht *Duyfken* to explore the coast of New Guinea and determine the position of the unknown South Land. The route took them first eastwards past the Kai and Aru Islands to Frederik Hendrik Island on the south-west coast of New Guinea, from where they then held a southerly and later once more an easterly course. Eventually the yacht arrived off the coast of the present Cape York Peninsula, the east coast of the Gulf of Carpentaria in the north of Australia, where Jansz and Van Rosingeyn with their men were the first Europeans to set foot on Australian soil. On this map by Johannes Vingboons from 1665-1670 the place is marked as the *R[ivier] met het Bosch* (River with the Forest), the present Pennefather River. Their further exploration southwards along the coast was ended at about 13 degrees 45 minutes south latitude, where at *Kaap Keerweer* (Cape Keerweer, 'Cape Return'), which the crew wrongly took for an island, they began the journey home. On the way back they sailed northwards as far as the *Vuyle Bancken* (Foul Banks), part of the reefs at the western exit from the Torres Strait, which they did not investigate further. But they did think they had seen 'an opening'. A few months later Luiz Vaez de Torres would sail through this passage from the east. After that they called at Frederik Hendrik Island once more, and then also at *Os Papuas*, the south coast of New Guinea to the west of Cape Steenboom, where the expedition lost eight men in a skirmish with the local population. In May 1606 the survivors reached the Company lodge on Banda Naira safely.

The journal of the *Duyfken* has not been preserved, but from various other documents the course of events can be reconstructed clearly. These documents include this map for the atlas of Laurens van der Hem from about sixty years later. The names on it are still as the leaders of the expedition interpreted the data from their exploration, so that Cape York Peninsula was taken to be part of New Guinea, and thus Jansz and Van Rosingeyn were oblivious of their historic landing in Australia. On Vingboons's map the results of their voyage are combined with those of earlier surveys; *Cenam* (Ceram) and *Ceram* (Ceramlaut) were put on the map in 1602 by Abraham Francken, and *Nieu Zelant* (the Bomberai Peninsula in New Guinea) was explored shortly after that by Jasper Jansz de Jonge.

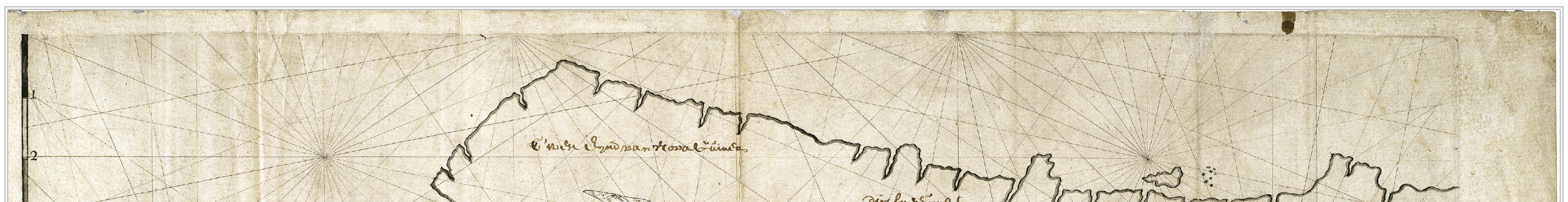

blad 360 boven / sheet 360 above:

Universiteitsbibliotheek Universiteit van Amsterdam, OK 80 647 tussen/between fols. 169-170.

[Anoniem, 1618] :
[Anonymous, 1618] :

Description de la coste Septen: / trionale de Nova Guinea / nouvellement decouvert par / Guillaume Schouten de Hoorn.

Beschrijving van de Noord / kust van Nieuw-Guinea / onlangs ontdekt door / Willem Schouten van Hoorn.

Description of the North / coast of New Guinea / recently discovered by / Willem Schouten of Hoorn.

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : kopergravure op papier, 16,5 x 26,5 cm.
1 map : copper engraving on paper, 16.5 x 26.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

De reis van Le Maire en Schouten is hiervoor uitvoeriger besproken bij de kaarten op de bladen 31-33. Het laatste deel van de tocht voerde hen in 1616 langs de noordkust van Nieuw-Guinea, die deels al uit eerdere Spaanse bronnen bekend was en nu in kaart verder aangevuld kon worden. Het was mogelijk de leider van de reis, Jacob le Maire, die het origineel voor deze gravure maakte. In het journaal wordt een keer vermeld dat Schouten weigerde dichter onder de kust te zeilen, hoewel Le Maire daar uitdrukkelijk om vroeg, opdat hij 'zijne caarten' beter zou kunnen afwerken.

The journey of Le Maire and Schouten has already been discussed at more length in connection with the maps on sheets 31-33. The last part of the voyage took them in 1616 along the north coast of New Guinea, which was already partly known from earlier Spanish sources and could now be further filled in on the map. It was possibly the leader of the voyage, Jacob le Maire, who made the original for this engraving. In the journal it is once said that Schouten refused to sail closer to the coast, although Le Maire explicitly asked him to do so, so that he could better complete 'his charts'.

blad 360 onder / sheet 360 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 493.

Caerte van Arent Martensz. de Leeuw, / Opperstiermn. die dese westcust / beseijlt heeft, 1623 :
Chart by Arent Martensz. De Leeuw, / Chief Pilot, who sailed this / west coast, 1623 :

Caerte van de ontdecte Custe ende plaetsen van Nova Guinea.

Chart of the discovered Coasts and places of Nova Guinea.

Schaalstok van 60 [Duitse mijlen] = [ca. 1 : 4.315.000].
Scale-bar of 60 [*Duitse mijlen*] = [approximately 1 : 4,315,000].

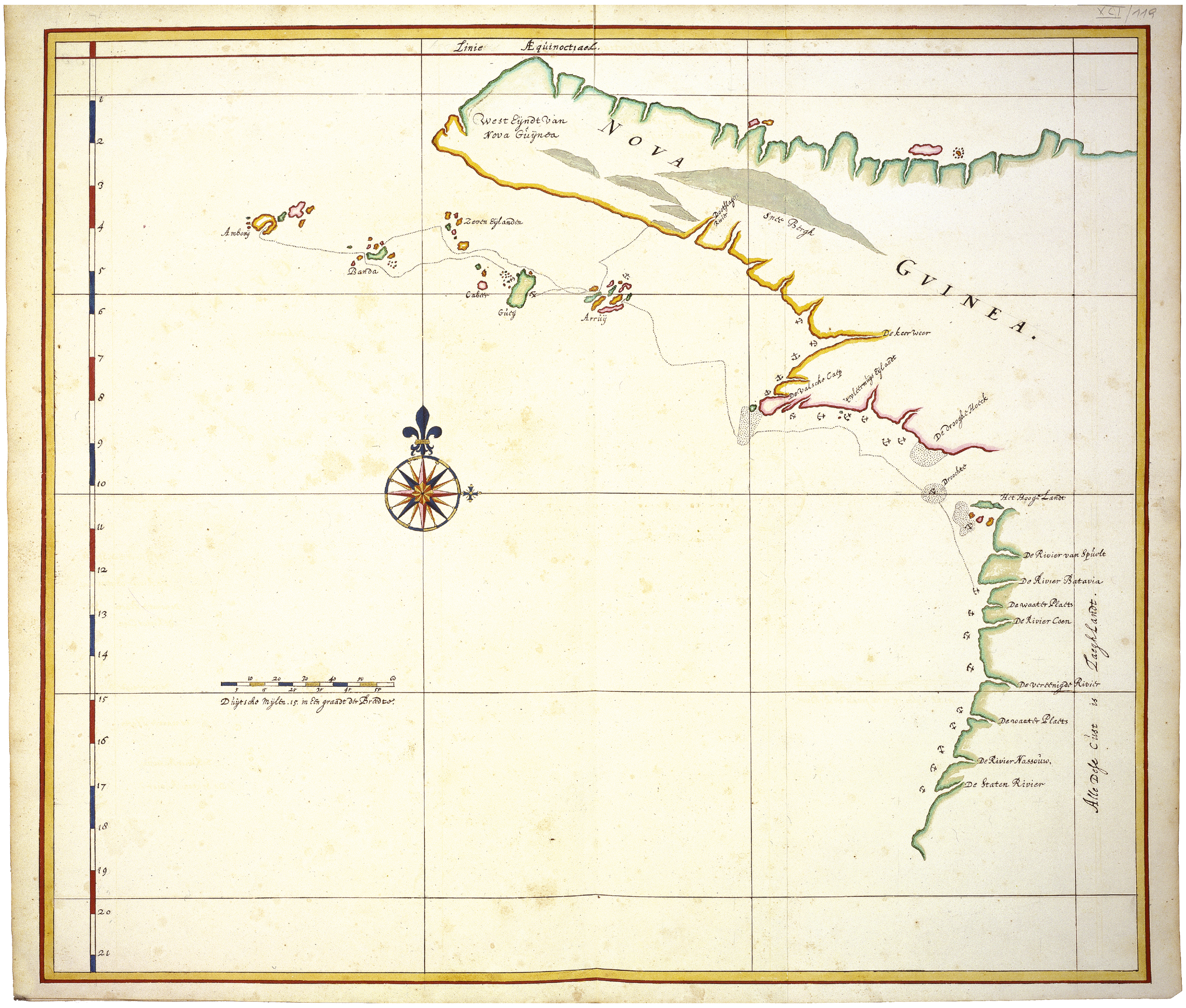
VCI/119
Linie Æquinoctiaels
West Eyndt van Nova Guinea
NOVA
GVINEA.
Snee Bergh
Doodtslagers Rivier
Amboyn
Banda
Zeven Eylanden
Cabo
Goeij
Arruy
De keerweer
De valsche Caep
Vleermuijs Eijlandt
De drooghe Hoeck
Droochte
Het Hooge Landt
De Rivier van Speult
De Rivier Batavia
De waater Plaets
De Rivier Coen
De vereenigde Rivier
De waater Plaets
De Rivier Nassouw
De Staten Rivier
Alle Dese Cust is Zaegh Landt.
Duytsche Mijlen. 15. in Een graadt der Breedte

Het origineel van deze kaart is verloren gegaan, waardoor de kopie door Vingboons uit 1665–1670 in de atlas van Laurens van der Hem historisch-cartografisch nu van bijzondere betekenis is. Vingboons baseert zich hier op de gegevens van het tweede schip in de expeditie van 1623, de *Arnhem*, dat onder schipper Willem Joosten van Colster (ook: van Coolsteerdt) een afwijkende route volgde. Kort na het begin van de terugreis waren de schepen elkaar in de nacht van 27 op 28 april 1623 kwijtgeraakt, waarna de *Arnhem* uiteindelijk aan de westkant van de Golf van Carpentaria opnieuw bij land kwam en Van Colster zodoende ook daar een deel van de kust in kaart kon brengen. Opmerkelijk in Vingboons' kaart is dat de kust bij de Torres Straat nu als een doorlopende lijn is getekend. Mogelijk volgde hij daarbij de kaart die Hessel Gerritsz omstreeks 1625 maakte naar gegevens van Van Colster (zie de bladen 382–383), waarop het verloop van de kust bij de Torres Straat echter niet meer herkenbaar is. De overige kustdelen langs de Golf van Carpentaria in de kaart van Vingboons zijn in elk geval wel getrouwe aftekeningen van dit veertig jaar oudere voorbeeld. In beide kaarten wordt het land achter de westkust aangegeven als 'Aernhem' (nu Arnhem Land). Ten noorden daarvan vindt men op Vingboons' versie bovendien een 'Eijlandt Spuelt' (Wessel Islands), zo genoemd naar gouverneur Van Speult.

The original of this chart has been lost, so that the copy by Vingboons from 1665–1670 in the atlas of Laurens van der Hem is now of particular significance for the history of cartography. Vingboons is here basing himself on data from the second ship in the expedition of 1623, the *Arnhem*, which took a different course under skipper Willem Joosten van Colster (also called Van Coolsteerdt). Shortly after the return voyage began the ships lost each other in the night of 27–28 April 1623, upon which the *Arnhem* eventually once more reached land on the western side of the Gulf of Carpentaria, and Van Colster in this way was able to chart a part of the coast there. The remarkable thing in Vingboons's map is that the coast at the Torres Strait has now been drawn as a continuous line. In this possibly he was following the map that Hessel Gerritsz made in about 1625 according to data from Van Colster (see sheets 382–383), on which the line of the coast at the Torres Strait is, however, no longer recognizable. The remaining parts of the coast of the Gulf of Carpentaria in Vingboons's map are in any case faithful tracings of this model from forty years earlier. In both the land behind the west coast is indicated as *Aernhem* (now Arnhem Land). To the north of this in Vingboons's version we find also an *Eijlandt Spuelt* (Wessel Islands), named after Governor Van Speult.

1 kaart : ms op papier, 46,5 x 64,5 cm.
1 map : ms on paper, 46.5 x 64.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verso: Expeditie van Jan Carstensz met de schepen de Pera en de Arnhem.

Op initiatief van Herman van Speult, gouverneur van Ambon in de jaren 1618–1625, werd in januari 1623 een nieuwe expeditie naar het Zuidland of Nova Guinea uitgerust, onder leiding van de opperkoopman Jan Carstensz met de jachten *Pera* en *Arnhem*. Arent Martensz de Leeuw was opperstuurman op de *Pera*. Na het vertrek van Ambon volgden beide schepen een vergelijkbare route als die van de Duyfken in 1606. Op de zuidkust van Nieuw-Guinea werden de Nederlanders opnieuw zeer vijandig bejegend door de Papoea-bevolking; bij een overval op 11 februari werden negen bemanningsleden van de *Arnhem* gedood. Vijf dagen later meende Carstensz in het achterland besneeuwde bergtoppen te zien, wat hem 'vrijwat vremts' voorkwam zo dicht bij de evenaar. Pas in de late koloniale tijd zou uiteindelijk zijn gelijk worden bewezen, toen het bestaan van de 5000 meter hoge en tegenwoordige naar hem vernoemde Carstensz-toppen bekend werd. Tijdens de verdere tocht lukte het ook Carstensz niet de ondiepten en riffen in de monding van Straat Torres door te varen. Hij meende daarom met een wijde ondiepe baai te doen te hebben, die hij als de 'Drooge Bocht' aanduidde. Op deze oorspronkelijke kaart van Martensz wordt echter de mogelijkheid van een doorgang opengehouden. Johannes Vingboons, die deze kaart ruim veertig jaar later kopieerde voor de atlas van Laurens van der Hem (blad 361 boven), nam deze informatie vrijwel exact over. In plaats van 'den droge bocht' vermeldt hij bij de noordzijde van Straat Torres echter 'De drooghe Hoeck'.

On the initiative of Herman van Speult, Governor of Ambon in the years 1618–1625, in January 1623 a new expedition to the South Land or Nova Guinea was fitted out, led by the Senior Merchant Jan Carstensz with the yachts *Pera* and *Arnhem*. Arent Martensz de Leeuw was chief pilot on the *Pera*. After leaving Ambon the two ships followed a course comparable to that of the *Duyfken* in 1606. On the south coast of New Guinea the Dutch once more received a very hostile reception from the Papuan population; in an attack on 11 February nine crew members of the *Arnhem* were killed. Five days later Carstensz thought he saw snow-covered mountain peaks in the interior, something that seemed 'rather strange' to him so close to the equator. Only in the late colonial period would he finally be proved right, when the existence of the 5000 metre high peaks now named after him became known. During the further voyage Carstensz too did not succeed in sailing through the shoals and reefs at the mouth of the Torres Strait. So he was of the opinion that he was dealing with a wide, shallow bay, which he indicated as the *Drooge Bocht* (Dry Bight). On the original chart by Martensz, however, the possibility of a passage was kept open. Johannes Vingboons, who copied this map more than forty years later for the atlas of Laurens van der Hem (sheet 361 above), adopted this information almost exactly. But instead of a 'dry bight' he mentions on the northern side of Torres Strait *De drooghe Hoeck*, Dry Point.

blad 361 boven / sheet 361 above:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 41:31.

[Johannes Vingboons, 1665–1670] :

[Kaart van de zuidwestkust van Nieuw Guinea en Cape York Peninsula].

[Chart of the south-west coast of New Guinea and Cape York Peninsula].

Schaalstok van 60 Duytsche Mijlen. 15. in Een graadt der Breedte = [ca. 1 : 4.582.000].
Scale-bar of *60 Duytsche Mijlen. 15. in Een graadt der Breedte* = [approximately 1 : 4,582,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 54,5 x 63,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 54.5 x 63.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

blad 361 onder / sheet 361 below:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 41:32

[Johannes Vingboons, 1665–1668] :

[Kaart van de zuidkust van Nieuw-Guinea en een deel van de Golf van Carpentaria].

[Chart of the south coast of New Guinea and part of the Gulf of Carpentaria].

Schaalstok van 100 Duytsche Mijlen 15 in Een graadt der Breedte, 17½ Spaensche Mijlen = [ca. 1 : 5.180.000].
Scale-bar of *100 Duytsche Mijlen 15 in Een graadt der Breedte, 17½ Spaensche Mijlen* = [approximately 1 : 5,180,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 53,5 x 33,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 53.5 x 33.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

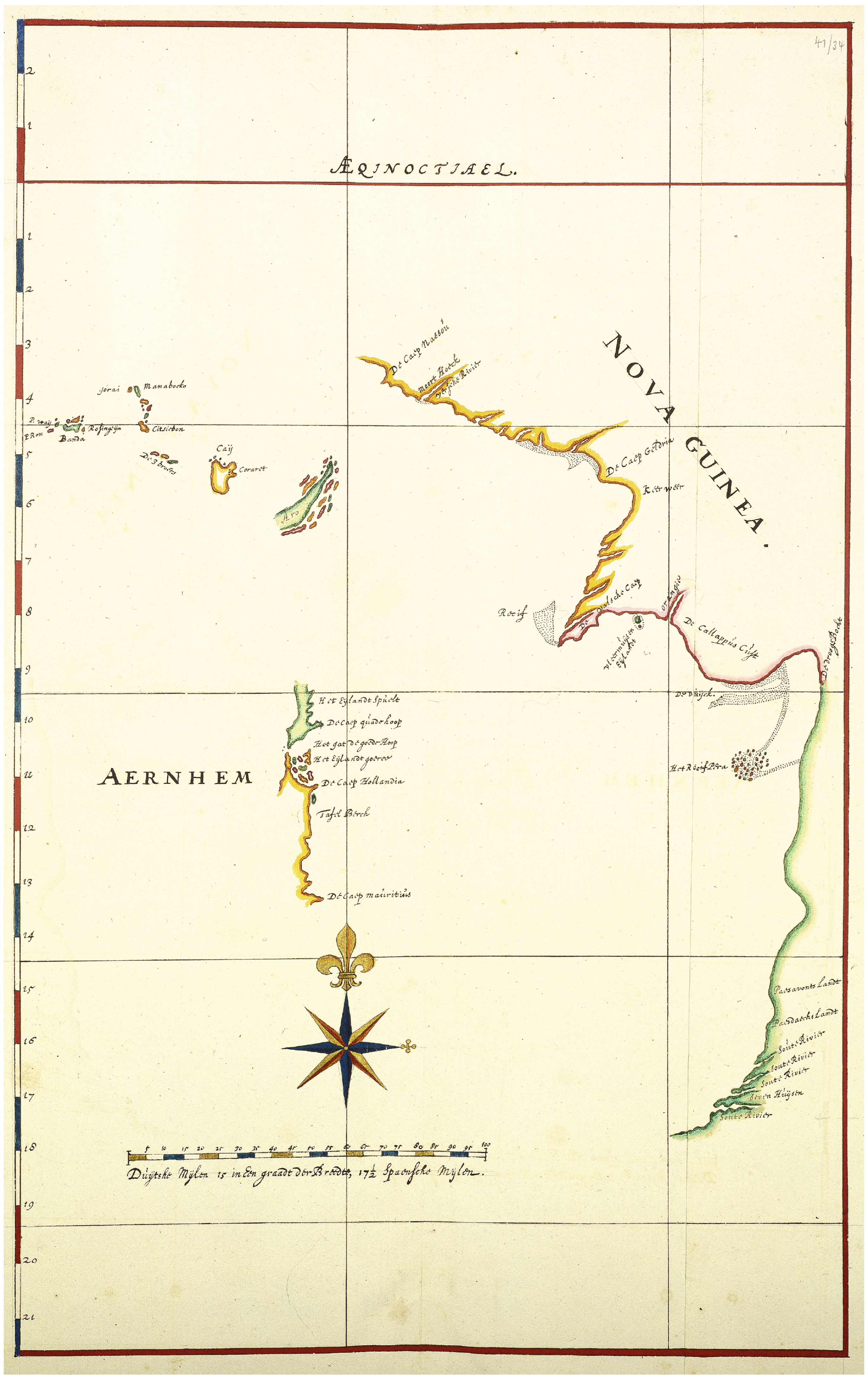
41/32
ÆQUINOCTIAEL.
NOVA GUINEA.
AERNHEM
De Caep Nassou
Moort Hoeck
Dessche Rivier
De Caep Geldria
Keerweer
Aro
Corarett
Caij
Banda
Reif
De Valsche Caep
Orangie
Vleermuijsen Eijlandt
De Callappus Cust
De drooge Bocht
De Vuijck
Het Reif Pera
Het Eylandt Spuelt
De Caep quade hoop
Het gat de goede Hoop
Het Eylandt goeree
De Caep Hollandia
Tafel Berch
De Caep mauritius
Paesavonts Landt
Paesdachs Landt
Soute Rivier
Soute Rivier
Soute Rivier
Seven Huijsen
Soute Rivier
Duytsche Mylen 15 in Een graadt der Breedte, 17½ Spaensche Mylen.

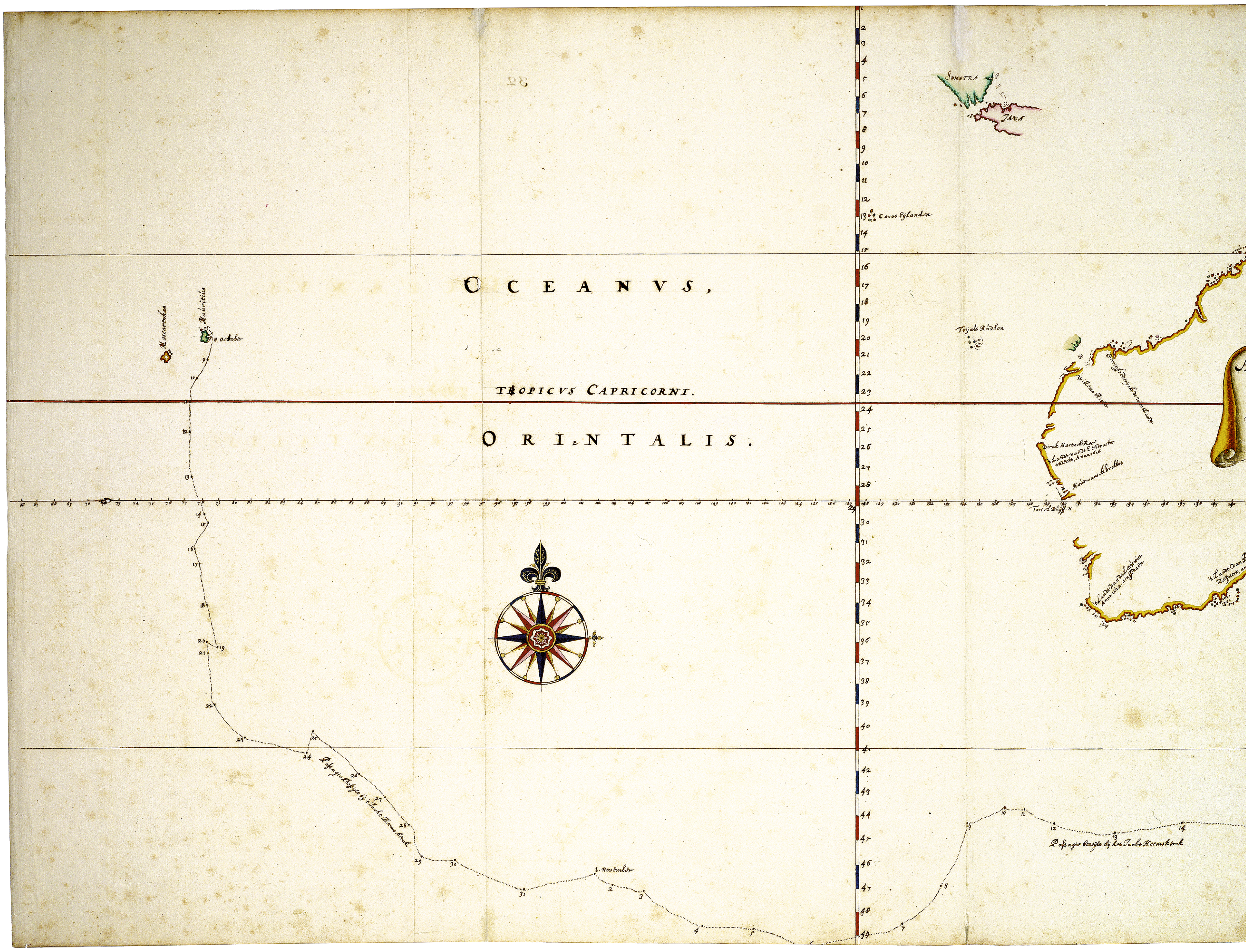
OCEANVS,
TROPICVS CAPRICORNI.
ORIENTALIS.
SVMATRA.
IAVA
Cocos Eylanden
Mascarenhas
Mauritius
Trijals Rudsen
Willems Rivier
Dirck Hartochs Ree
't Landt vande Eendracht ondeckt, Anno.1616.
Houtmans Abrolhos
Tortel Duyff
't Landt vande Leeuwin Anno.1622 aengedaen
Passagie beseylt bij het Jacht Heemskerck

bladen / sheets 362-363:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 41:30

[Johannes Vingboons, 1665-1670] :

[Kaart van Nova Hollandia en de route van de reis van Abel Tasman in 1642-1643].

[Chart of Nova Hollandia and the route of Abel Tasman's voyage in 1642-1643].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 57 x 154 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 57 x 154 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [midden] een beschrijving :
Explanations: [centre] a description :

Alhier is int Plat, met groote Neersticheijt en Vlijt ontworpen, Endt op wassende graeden gecaerteert alle de Seijlagien, ende Nieuwe gevonden Landen, opgedaen en beseijlt anno .1642. en anno .1643. met het Jacht Heemskerck en 't fluijt Schip de Zeehaen, onder het beleijt ende Commando van den Commanduer Abel Janssen Tasman, door francoijs Jacobsen, opperstierman, tot breeder bewijs sijn alhier bijgevoecht, de bekende Straat van Sunda ende het voorijge bekende Suijdlandt van de Eendracht, beneffens het voorijge bekende Eijlandt Mauritius, van waer dese annotatien haer begin genomen hebben, en geeyndicht aende bekende Cust van Cheeram, also het selve Breeder int Journael te sien is.

[in de kaart langs de gemarkeerde route] beschrijvingen :
[on the map along the marked route] descriptions :

Passagie beseylt bij t Jacht Heemskerck.

Anthonij van Diemens Landt is beseylt en ondeckt, met de scheepen Heemskerck en de Zeehaen, onder 't Comando vanden E. Abel Tasman Inden Jare .1642, den .24. November.

'T Staeten Landt is Beseijlt ende ondeckt met de scheepen Heemskerck ende Zeehaen onder het Comando van den E Abel Tasman, Inde Jare: 1642. den .13. December.

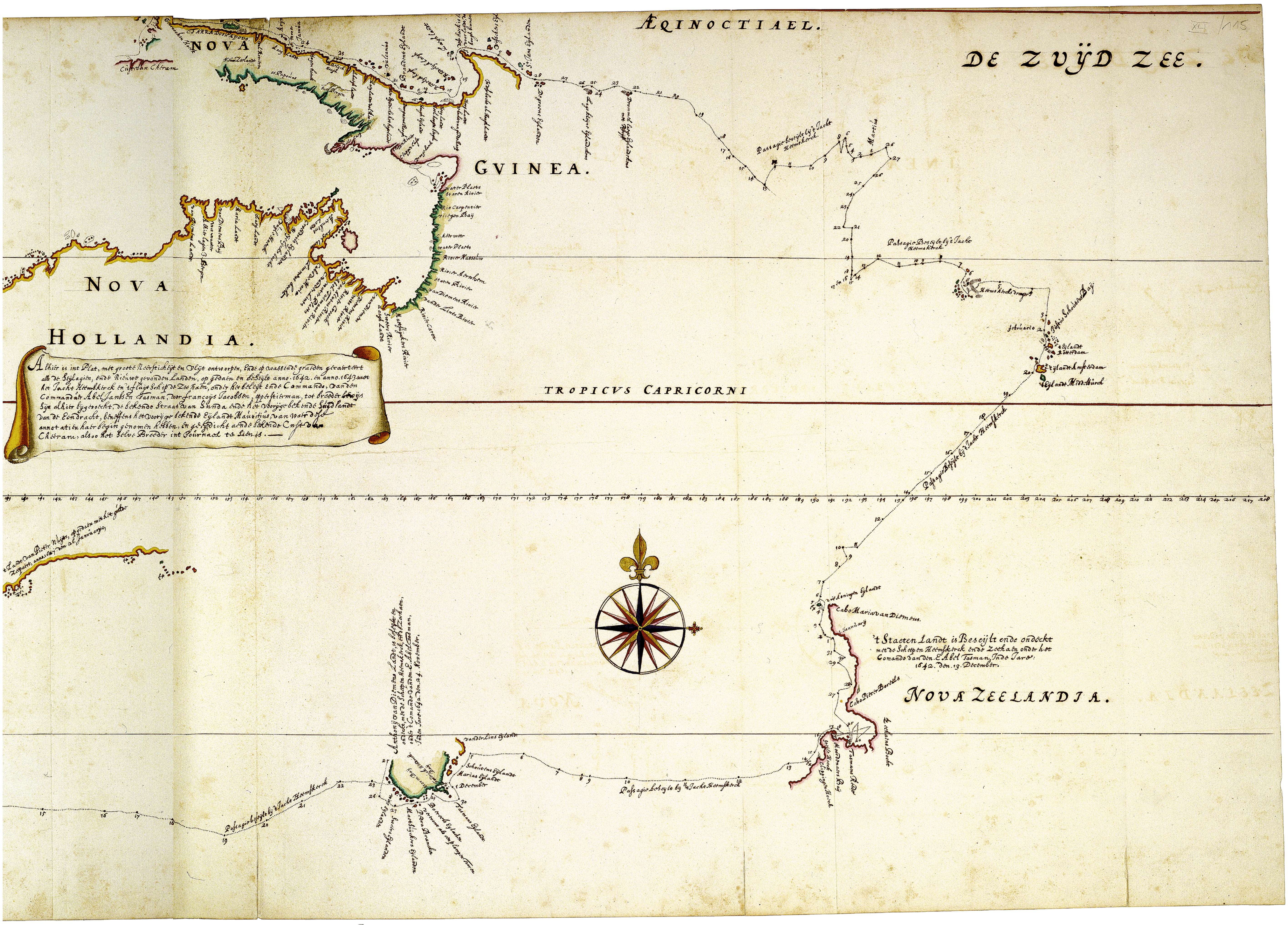
ÆQUINOCTIAEL.
DE ZUYD ZEE.
NOVA GUINEA.
NOVA HOLLANDIA.
Alhier is int Plat, met groote Neerstichheyt en Vlijt ontworpen, ende op wassende graden geaerteert alle de Seylagien, ende Nieuwe gevonden Landen, op gedaen en beseylt anno. 1642. en anno. 1643. met het Jacht Heemskerck en 't fluyt Schip de Zee haen, onder het beleyt ende Commando, van den Commandeur Abel Jansen Tasman, door françoys Jacobsen, opperstierman, tot breeder bewijs sijn alhier bygevoecht, de bekende Straat van Sunda ende het voorige bekende Suydlandt van de Eendracht, benffens het voorige bekende Eylandt Mauritius, van waer dese annotatien haer begin genomen hebben, en gedicht aende bekende Cust van Cheram, alsoo het selve Breeder int Journael te sien is.
TROPICUS CAPRICORNI
Passagie beseijlt by 't Jacht Heemskerck
't Staeten Landt is Beseijlt ende ondeckt met de Scheepen Heemskerck ende Zeehaen onder het Comando van den E. Abel Tasman, Inde Jare: 1642. den. 13. December.
NOVA ZEELANDIA.

Noordkust Nieuw-Guinea. De reisroute van de eerste expeditie onder Abel Jansz Tasman in 1642-1643 is hier opgenomen vanwege de weergave van de noordkust van Nieuw-Guinea, zoals deze tussen 1 april en 24 mei 1643 werd waargenomen tijdens het laatste deel van de tocht (in de kaart is de route echter maar tot eind april ingetekend). Tijdens die passage kon het kaartbeeld van deze kusten, dat toen in hoofdzaak nog berustte op de gegevens van Le Maire en Schouten uit 1616, op een aantal punten worden aangevuld. De bijbehorende afbeeldingen uit het journaal van Abel Tasman zijn gereproduceerd op de bladen 366 t/m 374. De overige aspecten van Tasmans reizen en de daaruit voortgekomen kaarten en tekeningen van Tasmanië, Nieuw-Zeeland en de Tonga- en Fidji-eilanden worden behandeld op de bladen 386-393 en 410-421, waarbij de hier gereproduceerde overzichtskaart door Johannes Vingboons voor de atlas van Laurens van der Hem steeds als basisreferentie zal dienen.

Voor deze zogenoemde Eugeniuskaart, genoemd naar prins Eugenius van Savoye die er ooit eigenaar van was, baseerde Vingboons zich op de helaas niet teruggevonden originele kaart van Abel Tasmans opperstuurman op de *Heemskerck*, François Jacobsz Visscher. De ingetekende route met dagtekening, de 'Passagie beseijlt bij 't Jacht Heemskerck', begint op 8 oktober 1642 bij Mauritius in de westelijke Indische Oceaan, bereikt op 24 november het 'Anthonij van Diemens Landt' (Tasmanië) en op 13 december 'Nova Zeelandia' (Nieuw-Zeeland), en gaat vervolgens begin 1643 via diverse eilandengroepen in de westelijke Stille Oceaan naar de noordkant van Nieuw-Guinea en van daar, buiten de kaart, door naar de Molukken en Batavia. De naam 'Nova Zeelandia' kwam op Visschers kaart nog niet voor; zijn naam voor deze nieuwe ontdekking was Staten Land, in de veronderstelling dat het een deel vormde van het door Le Maire en Schouten zo genoemde land ten zuiden van Straat Le Maire. Deze naam is nadien al spoedig verlaten ten gunste van Nova Zeelandia, als pendant van Nova Hollandia, waarmee toen algemeen de bekende delen van Australië werden aangeduid. Op de kaart zijn ook de (bescheiden) resultaten toegevoegd van de reis van Tasman in 1644 langs de west- en noordkust van Australië en de zuidkust van Nieuw-Guinea. Daarbij werd toen opnieuw de doorgang van Straat Torres gemist, hoewel de verkenning van een mogelijke passage tussen Nieuw-Holland en Nieuw-Guinea met nadruk tot zijn instructies had behoord. Op Vingboons' kaart is de ingang van Straat Torres dan ook weer als gesloten baai ingetekend, evenals op de vergelijkbare zogenoemde Bonaparte-kaart van omstreeks 1690 in de Mitchell Library/State Library of New South Wales (bladen 386-387). Interessant is dat Valentijn, die in zijn *Oud en Nieuw Oost-Indiën* een zelfde kaart reproduceerde (III-2, 1724), de toegang tot Straat Torres wel open laat, zoals Visscher dat mogelijk zelf ook deed op de oorspronkelijke kaart. Daarentegen is de door Vingboons correct aangegeven doorgang tussen het Noorder- en Zuidereiland van Nieuw-Zeeland op de kaart bij Valentijn een gesloten lijn; zie in dit verband ook de kaarten op blad 419, waar nader op Valentijns bronnen wordt ingegaan.

North coast of New Guinea. The route of the first expedition under Abel Jansz Tasman in 1642-1643 is included here because of its representation of the north coast of New Guinea, as this was observed between 1 April and 24 May 1643 during the last part of the journey (however, in the map the route is only drawn up to the end of April). During this passage it was possible to add to the depiction of these coasts on a number of points, as in the main it was still based on the information of Le Maire and Schouten from 1616. The accompanying pictures from the journal of Abel Tasman have been reproduced on sheets 366-374. The remaining aspects of Tasman's journeys and the maps and drawings of Tasmania, New Zealand, the Tonga and Fiji Islands that arose from them are treated on sheets 386-393 and 410-421, for which the general map by Johannes Vingboons for the atlas of Laurens van der Hem reproduced here will serve as a point of reference each time. For this map, called the Eugenius Map after Prince Eugene of Savoy who was once its owner, Vingboons was basing himself on the original map by Tasman's chief pilot on the *Heemskerck*, François Jacobsz Visscher. Unfortunately this original is no longer extant. The route drawn in with dates, the *Passagie beseijlt bij 't Jacht Heemskerck* (Passage sailed by the yacht *Heemskerck*), begins on 8 October 1642 at Mauritius in the western Indian Ocean, on 24 November reaches the *Anthonij van Diemens Landt* (Tasmania) and on 13 December *Nova Zeelandia* (New Zealand), and then at the beginning of 1643 goes via various groups of islands in the western Pacific to the northern part of New Guinea, and from there (outside the map) on to the Moluccas and Batavia. The name *Nova Zeelandia* was not yet found on Visscher's map; his name for this new discovery was Staten Land, on the assumption that it formed part of the land to the south of Le Maire Strait called such by Le Maire and Schouten. Soon after this the name was abandoned in favour of *Nova Zeelandia*, as a counterpart of *Nova Hollandia*, which at that time was applied generally to all the known parts of Australia. On the map the (modest) results of Tasman's voyage in 1644 along the west and north coast of Australia and the south coast of New Guinea have been incorporated. The passage through the Torres Strait was once more missed, even though the exploration of a possible passage between New Holland and New Guinea had been an explicit part of his instructions. On Vingboons's map the entrance to the Torres Strait is again drawn as a closed bay, just as on the comparable so-called Bonaparte Map from around 1690 in the Mitchell Library/State Library of New South Wales (sheets 386-387). It is interesting that Valentijn, who reproduced a similar map in his *Oud en Nieuw Oost-Indiën* (III-2, 1724), does leave the entrance to the Torres Strait open, as Visscher himself possibly also did on the original. On the other hand, the passage between the North and South Islands of New Zealand, which Vingboons indicated correctly, on Valentijn's map is a closed line; in this connection see also the maps on sheet 419, where Valentijn's sources are discussed in more detail.

bladen / sheets 364-365:

Universiteitsbibliotheek Utrecht, Collectie Moll 627.

[Anoniem], adij 8:e September 1644 :
[Anonymous], on the 8th of September 1644 :

[Kaart van het zuidwestelijke deel van de Stille Oceaan en de aanliggende kusten].

[Chart of the south-western part of the Pacific Ocean and the adjoining coasts].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 75 x 109 cm.
1 map : ms on paper, 75 x 109 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [midden] een beschrijving :
Explanations: [centre] a description :

Een grondigh onderwijs hoemen alderbequaemst sal cruijsse op het silver-schip comende uijt Nova Hispania naer d'Manilha, onse schepen dese voijagie aencomende van hier over Tarnaten, ende uijt Tarnaten de reijse aenvangend in Februarij om met de N:W:Mousson langs de cust van Gilola door de straet Patientie, langs de Cust van Wedde naer de hoeck van Maba door Abel Tasmans passagie langhs de Cust van Nova Guinea, tot dat 50: a 60: mijlen bij oosten d'Eijlanden vande Ladronis ende alsdan sijn Cours N: aen doen tot de hooghte van 14: a 15 graeden doende dan d'Coers west aen, naer de voorgenoemde Eijlanden, ende voorts volgens dese gestijpelde passagie, dese passagie soude mede seer dienstig sijn om vroegh om de Noord tecomen, door de vriese straet ende voorts naer Tartarien.
Actum Batavia adij 8:e September Ao: 1644:, Was onderteijckent Abel Tasman.

[linksmidden] een beschrijving :
[centre left] a description :

Dese schepen die alhier gaen Cruijssen dienden d'Eijlanden vande Philippinas niet naerder te comen als 50: a 60: mijlen, dat door oorsaeck wanneer het silver schip int gesicht creegen datmen het selve d'wal can affsnijden, onder d'wal sijnde can sulcx niet wel geschieden, dat door Oorsaeck, dat tegens d'wal can aenloopen, ende het silver can dan wel geberght worden gelijck voor desen wel is gebleecken bij S:t Michael ende de Swaen.

Het origineel van deze zogenoemde Tasman-kaart in de kaartenverzameling van de Universiteitsbibliotheek Utrecht werd op verzoek van gouverneur-generaal Antonio van Diemen in september 1644 gemaakt om de beste vaarroute aan te geven naar het gebied ten oosten van de Filippijnen, waar de Spaanse schepen met zilver uit Acapulco in Mexico op weg naar Manilla overvallen en beroofd zouden kunnen worden. Volgens de instructies op de kaart diende een dergelijke expeditie in de beginmaanden van het jaar tijdens de noordwestmoesson vanuit de noordelijke Molukken langs de noordkust van Nieuw-Guinea te varen tot ongeveer 145 graden oosterlengte en dan noordwaarts naar en om de 'Ladronis' (Marianen) te koersen, om van daar in westelijke richting te kruisen op minimaal 50 tot 60 mijl buiten de oostkusten van de Filippijnse eilanden. De anonieme maker in Batavia (Abel Tasman was zeker niet zelf de tekenaar) baseerde zich voor de noordkust van Nieuw-Guinea op de gegevens van François Visscher opgetekend in april en mei 1643 tijdens het laatste deel van Tasmans eerste reis. In die zin kan de kaart met betrekking tot die reis worden gezien als de westelijke voortzetting van Vingboons' overzichtskaart op de bladen 362-363; de ingetekende route langs de westelijkste delen van de noordkust van Nieuw-Guinea, die bij Vingboons missen, komt vrijwel overeen met die van Tasman in 1643. Waarschijnlijk was Visscher zelf betrokken bij de vervaardiging, mogelijk samen met Isaac Gilsemans, die beide reizen van Tasman meemaakte. Tasman hechtte ten slotte op 8 september 1644 zijn goedkeuring aan de kaart. Met deze kaart of een kopie ervan werden in november van datzelfde jaar Maerten Gerritsz de Vries en François Visscher met een klein eskader van Batavia uitgezonden voor een poging om via de voorgestelde route een Spaans zilverschip te onderscheppen. Hun onderneming liep echter op niets uit, evenals een soortgelijke expeditie in 1648 onder leiding van Abel Tasman zelf.

The original of this so-called Tasman Chart in the map collection of the Utrecht University Library was made at the request of Governor-General Antonio van Diemen in September 1644 with the purpose of indicating the best route for sailing to the area to the east of the Philippines, where Spanish ships carrying silver from Acapulco in Mexico on their way to Manila could be attacked and looted. According to the instructions on the map, such an expedition should be undertaken in the early months of the year during the north-west monsoon, and should set a course from the northern Moluccas along the north coast of New Guinea up to approximately 145 degrees east, and then northwards to and around the *Ladronis* (Marianas), in order to cruise from there in a westerly direction at a distance of at least 50 to 60 miles off the east coast of the Philippine Islands. For the north coast of New Guinea the anonymous maker in Batavia (Abel Tasman himself was certainly not the author) based himself on the data of François Visscher recorded in April and May 1643 during the last part of Tasman's first journey. In this sense the map relating to that voyage can be seen as the western extension of Vingboons's general map on sheets 362-363. The route drawn along the westernmost parts of the north coast of New Guinea, which are lacking on the Vingboons map, agree almost completely with those of Tasman in 1643. Probably Visscher himself was involved in the production, possibly together with Isaac Gilsemans, who took part in both of Tasman's voyages. Finally on 8 September 1644 Tasman gave the map his approval. With this map, or a copy of it, in November of the same year Maerten Gerritsz de Vries and François Visscher were despatched from Batavia with a mall squadron for an attempt to intercept a Spanish silver ship via the proposed route. Their undertaking came to nothing, and likewise a similar expedition in 1648, led by Abel Tasman himself.

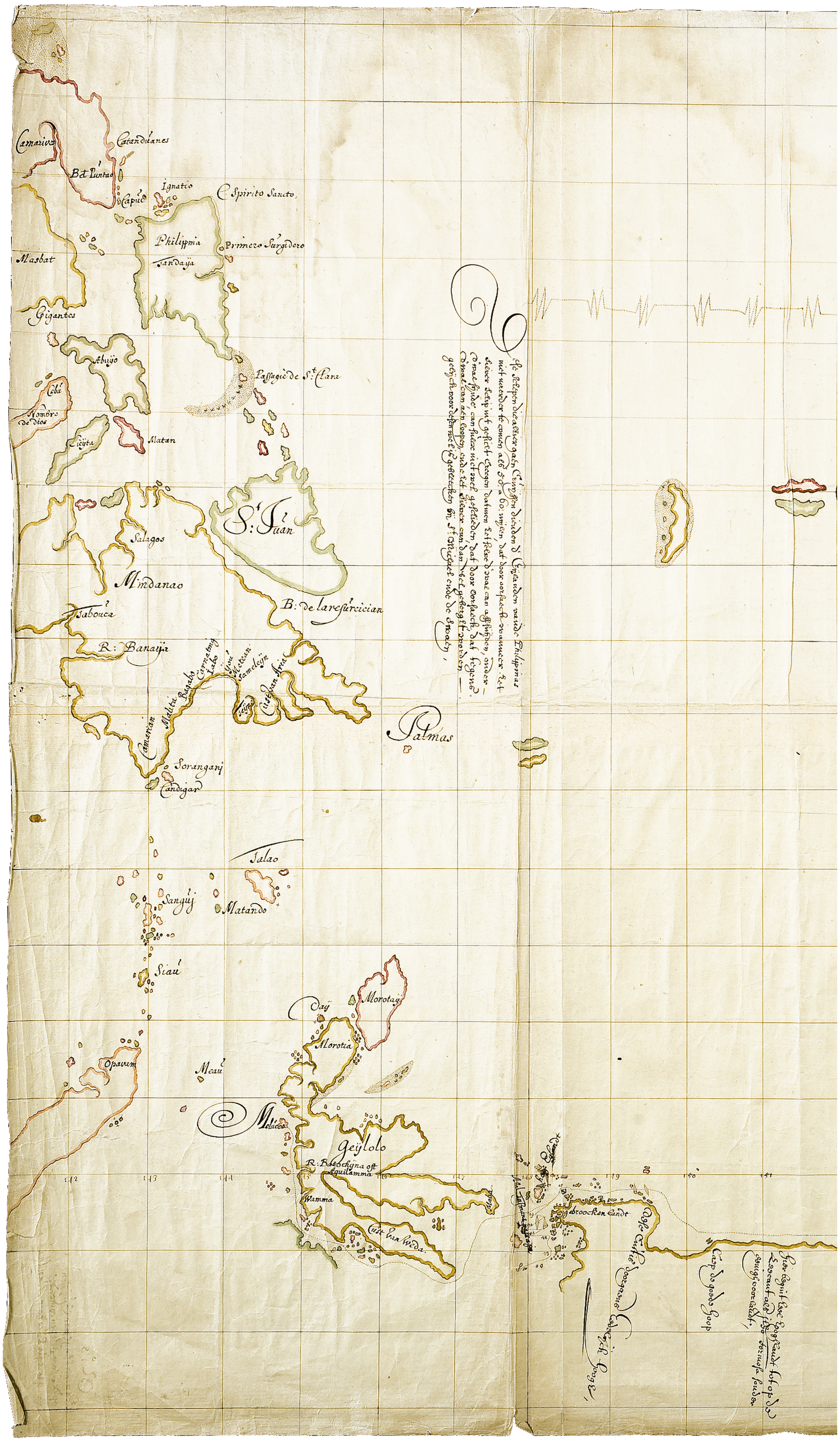

De journaals van Abel Jansz Tasman. De reizen van Abel Tasman in 1622-1644 zijn sinds de late negentiende eeuw uitputtend beschreven in diverse wetenschappelijke en andere publicaties. Als belangrijkste auteurs kunnen worden genoemd J.E. Heeres (*Abel Jansz. Tasman. Journal of his discovery of Van Diemens Land and New Zealand in 1642*, Amsterdam 1898), wiens uitgave een facsimile van het journaal in het Nationaal Archief omvat, met een Engelse vertaling en een uitgebreide inleiding; Andrew Sharp (*The Voyages of Abel Janszoon Tasman*, Oxford 1968); en Günter Schilder (*Australia Unveiled. The Share of the Dutch Navigators in the Discovery of Australia*. Amsterdam 1975), die de reizen van Tasman behandelt in samenhang met een historisch-cartografisch totaaloverzicht van de Nederlandse verkenningen van het Zuidland. Daarnaast is in 2006 in een bewerking door Vibeke Roeper en Diederick Wildeman onder auspiciën van het Nationaal Archief een in modern Nederlands omgezette en geannoteerde publieksuitgave van het journaal in Den Haag verschenen. Bij wijze van inleiding op de hierna gereproduceerde kaarten en tekeningen uit de journaals van Tasman met betrekking tot Nieuw-Guinea (bladen 366-374), Tasmanië (388-393) en Nieuw-Zeeland, Tonga en de Fidji-eilanden (410-419) kan in het beperkte kader van deze atlas dan ook worden volstaan met een korte schets.

Voor zover bekend bestaan er vijf journaals en journaalfragmenten die betrekking hebben op de reis van 1642-1643. In het Nationaal Archief in Den Haag bevindt zich een uitgebreid journaal met een 50-tal illustraties, dat ter goedkeuring door Abel Tasman persoonlijk werd ondertekend. Het betreft hier de meest uitgebreide en – met het Huydecoper-journaal – meest oorspronkelijke versie van het reisverslag, die een in Batavia gemaakte definitieve compilatie is uit de journaals die tijdens de reis op beide schepen werden bijgehouden. De diverse kaarten, kustprofielen en overige afbeeldingen in de daarvoor opengelaten gedeelten zijn door een andere hand ingetekend. Een vergelijkbare maar met slechts enkele tekeningen geïllustreerde versie uit dezelfde tijd en ook al in Batavia gemaakt, maar door een andere kopiïst, is het zogenoemde Huydecoper-journaal in de Mitchell Library/Library of New South Wales in Sydney, Australië. Dit vertoont in de tekst enige verschillen met het verslag in Den Haag, die aan de kopiïst kunnen worden toegeschreven. Het bevat slechts twee manuscriptkaarten, van de westkust van Nieuw-Zeeland en van de Tonga- en Fidji-eilanden, die overeenkomen met die van dezelfde locaties in het journaal in Den Haag maar volgens hun opschrift getekend zijn door François Visscher (zie de bladen 420-421). Daarnaast is in het Huydecoper-journaal een exemplaar van Hessel Gerritsz' gedrukte kaart van de Indische Archipel en de westkust van Australië uit 1618-1630 opgenomen (blad 379).

Een derde kopie van het journaal van Tasman werd in de achttiende eeuw gemaakt; dit bevindt zich nu in het British Museum te Londen. Het vierde bewaard gebleven journaal betreft het zogenoemde Haelbos-Montanus-verslag, het verhaal van de chirurgijn Hendrik Haelbos aan boord van de *Heemskerck*, zoals het in 1671 door Arnoldus Montanus werd gepubliceerd in *De Nieuwe en Onbekende Wereld*. Als laatste is er een enkel vel met een kaart en een tekening van de gebeurtenissen in de Moordenaarsbaai aan de kust van Nieuw-Zeeland, eveneens in het bezit van het Nationaal Archief en in deze atlas afgebeeld op blad 419. Valentijn gebruikte opvallend genoeg juist deze afbeelding voor een illustratie in *Oud en Nieuw-Oost-Indiën*. Mogelijk is deze tekening daarom het enige restant van nog een zesde, nu verloren gegane versie van het journaal, die door Valentijn werd gebruikt als basis voor zijn relaas van Tasmans reizen (III-2, pags. 47-58). Van Tasmans tweede reis in 1644 langs de west- en noordkust van het Zuidland en de zuidkust van Nieuw-Guinea ten slotte is geen oorspronkelijk journaal teruggevonden, zodat alle gegevens met betrekking daartoe alleen uit secundaire bron bekend zijn.

De hierna gereproduceerde journaaltekeningen en -kaarten van Tasmans eerste reis zijn in hoofdzaak afkomstig uit het verslag in Den Haag, met enkele aanvullingen in de vorm van onder meer de originele kaarten van François Visscher uit het Huydecoper-journaal in Sydney. De volgorde van de afbeeldingen komt bij elk van de bezeilde gebieden overeen met de geografische opeenvolging in het oorspronkelijke journaal, voor de noordkust van Nieuw-Guinea dus van oost naar west. Deze reeks begint in feite met een aantal kustaanzichten van eilanden in de Bismarck-archipel, die door Tasman werden aangezien als deel van het vasteland van Nieuw-Guinea.

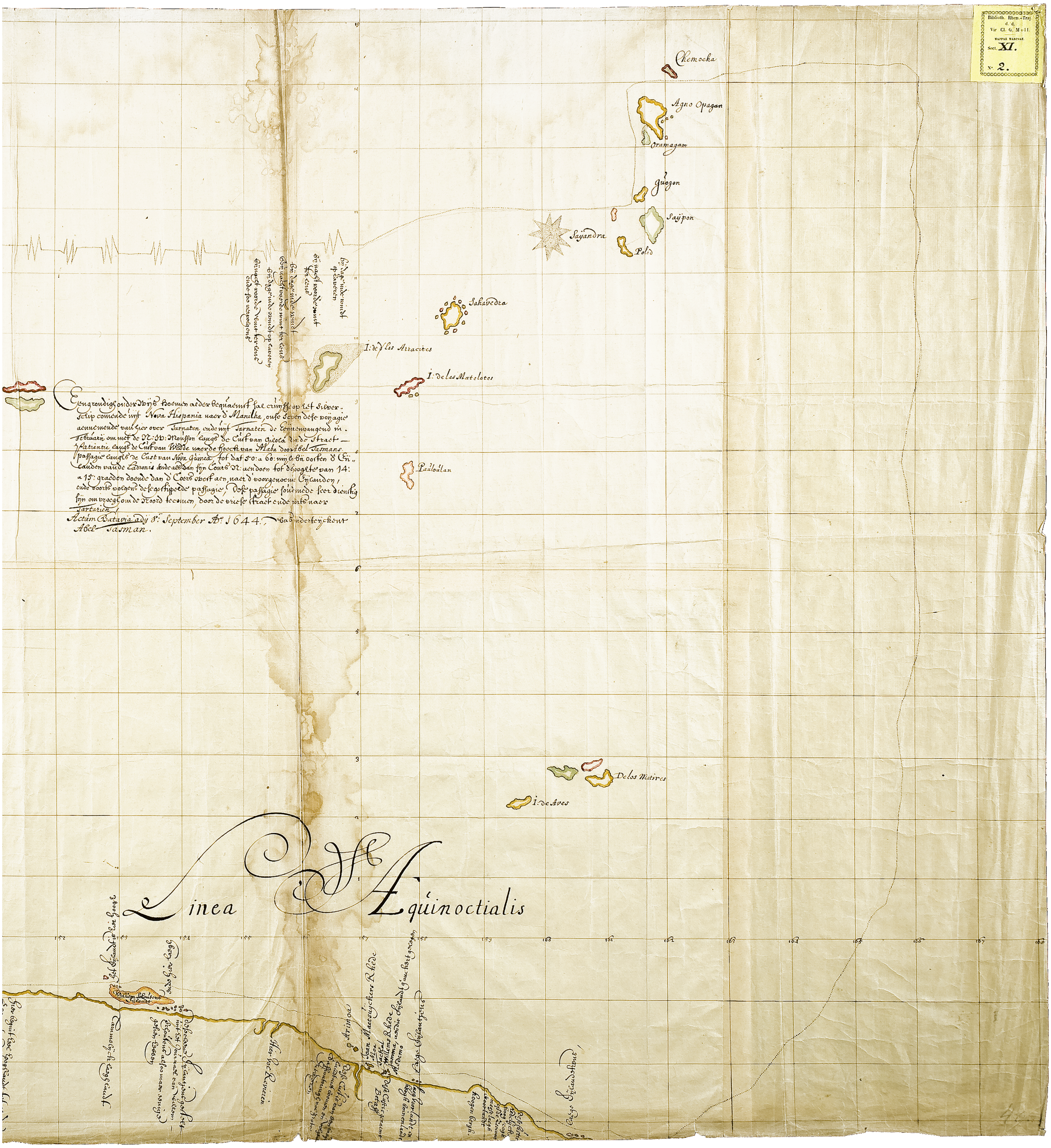
Biblioth. Rhen.-Traj. d. d. Vir Cl. G. Moll. MAPPAE VARIAE Sect. XI. N° 2.
Chemocha
Agno Opagan
Oramagam
Guogon
Saÿpon
Sayandra
Potid
Sakavedra
I: de Ylas Attracires
I: de las Matelotes
Paûloûlan
Eengroundigh onderwijs hoemen alder bequaemst sal cruijssen op het silver-
schip comende uijt Nova Hispania naer d' Manilha, ende deese voijagie
aenemende van hier over Ternaten, ende uijt Ternaten de Eijlanden in
februarij om met de N: W: Mouhson langs de Cust van Gilola door de Stract
Patientie, langs de Cust van Wedde naer de Hoeck van Maba door Abel Tasmans
passagie langhs de Cust van Nova Guinea, tot dat 50: a 60: mijlen beoosten d' Eij-
landen van de Ladronis ende als dan sijn Cours N: aendoen tot d'hooghte van 14:
a 15: graeden doende dan d' Coers oost aen, naer d' voorgenoemde Eijlanden,
ende voorts volgens dese getekende passagie, dese passagie sou mede seer dienstig
sijn om vroegh om de Noord te comen, door de vriese straet ende voorts naer
Tartarien.
Actum Batavia adij 8e: September Ao: 1644. was onderteijckent
Abel Tasman.
De los Matires
I: de Aves
Linea Æquinoctialis
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
Arimoa
Jan Maetsuijckers Rhede
Willems Rhede
Caep Sijdenstrooms

The journals of Abel Jansz Tasman. Since the late nineteenth century the voyages of Abel Tasman in 1642–1644 have been described exhaustively in various scholarly and other publications. As some of the most important authors and works we can mention the following. J.E. Heeres's *Abel Jansz. Tasman. Journal of his discovery of Van Diemen's Land and New Zealand in 1642*, Amsterdam 1898, contains a facsimile of the journal in the Netherlands National Archives, with an English translation and a lengthy introduction. Andrew Sharp published *The Voyages of Abel Janszoon Tasman*, Oxford 1968, and Günter Schilder wrote *Australia Unveiled. The Share of the Dutch Navigators in the Discovery of Australia*, Amsterdam 1975, which deals with Tasman's voyages in connection with a total historical and cartographical survey of Dutch explorations of the South Land. As well as these, in 2006 there appeared a popular edition of the Hague journal translated into modern Dutch and annotated, in a version by Vibeke Roeper and Diederick Wildeman under the auspices of the Netherlands National Archives. Hence in the limited scope of this atlas a short sketch will be sufficient by way of introduction to the following maps and drawings from Tasman's journals relating to New Guinea (sheets 366–374), Tasmania (388–393), and New Zealand, Tonga and Fiji (410–419).

As far as is known, there exist five journals or fragments of journals that relate to the voyage of 1642–1643. In the Netherlands National Archives in The Hague we find a full-length journal with some 50 illustrations, that Abel Tasman signed personally as endorsement. This is the most extensive and, with the Huydecoper Journal, the most original version of the account of the journey, and is a definitive compilation made in Batavia from the journals that were kept on both ships during the voyage. The various maps, coastal profiles and other depictions in the spaces left open for them were drawn by another hand. The Huydecoper Journal in the Mitchell Library/State Library of New South Wales in Sydney (Australia) is a comparable version from the same time and also made in Batavia, but illustrated with only a few drawings, and by a different copyist. This shows a few differences from the account in The Hague, but these can be ascribed to the copyist. It contains only two manuscript maps, of the west coast of New Zealand and of the Tonga and Fiji Islands, which agree with those of the same locations in the journal in The Hague, but according to their captions were drawn by François Visscher (see sheets 420–421). As well as these, in the Huydecoper Journal a specimen of Hessel Gerritsz's printed map of the Indonesian Archipelago and the west coast of Australia from 1618–1630 has been included (sheet 379). A third copy of Tasman's journal was made in the eighteenth century and is now to be found in the British Library in London. The fourth journal to be preserved relates to the so-called Haelbos-Montanus account, the story of a surgeon, Hendrik Haelbos, on board the *Heemskerck*, as was published in 1671 by Arnoldus Montanus in *De Nieuwe en Onbekende Wereld*. And as last there is a single page with a map and a drawing of the events in the *Moordenaars Bay* (Murderers' Bay) on the coast of New Zealand, also in the possession of the Netherlands National Archives and shown in this atlas on sheet 419. Remarkably enough Valentijn used precisely this picture as an illustration in *Oud en Nieuw Oost-Indiën*. So possibly this drawing is a remnant of a sixth, now lost, version of the journal that Valentijn used as a basis for his tale of Tasman's voyages (III-2, pp. 47–58).

The journal drawings and maps of Tasman's first voyage reproduced hereafter are mainly taken from the account in The Hague, with a few additions including the original maps of François Visscher from the Huydecoper Journal in Sydney. The order of the depictions with each of the areas sailed through corresponds with the geographical sequence in the original journal, so for the north coast of New Guinea from east to west. This series begins in fact with a number of views of the coast of islands in the Bismarck Archipelago, which Tasman took for part of the mainland of New Guinea.

blad 366 boven / sheet 366 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 74V.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont de Cust van Noua guinea als ghijder bij langhs Zeijlt dit landt is genaempt Cabo de Sta Maria.

Thus appears the Coast of New Guinea when you Sail along it this land is named Cabo de Sta Maria.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

New Ireland. Afgebeeld is de East Cape op New Ireland, die de expeditie op 1 april 1643 in zicht kreeg. De naam Cabo de Sta Maria is waarschijnlijk afkomstig van de Spaanse ontdekkingsreiziger Ynigo de Retes, die deze kust in 1545 bezeilde.

New Ireland. Depicted here is the East Cape on New Ireland as this was sighted by the expedition on 1 April 1643. The name *Cabo de Sta Maria* probably originates from the Spanish explorer Ynigo de Retes, who sailed along this coast in 1545.

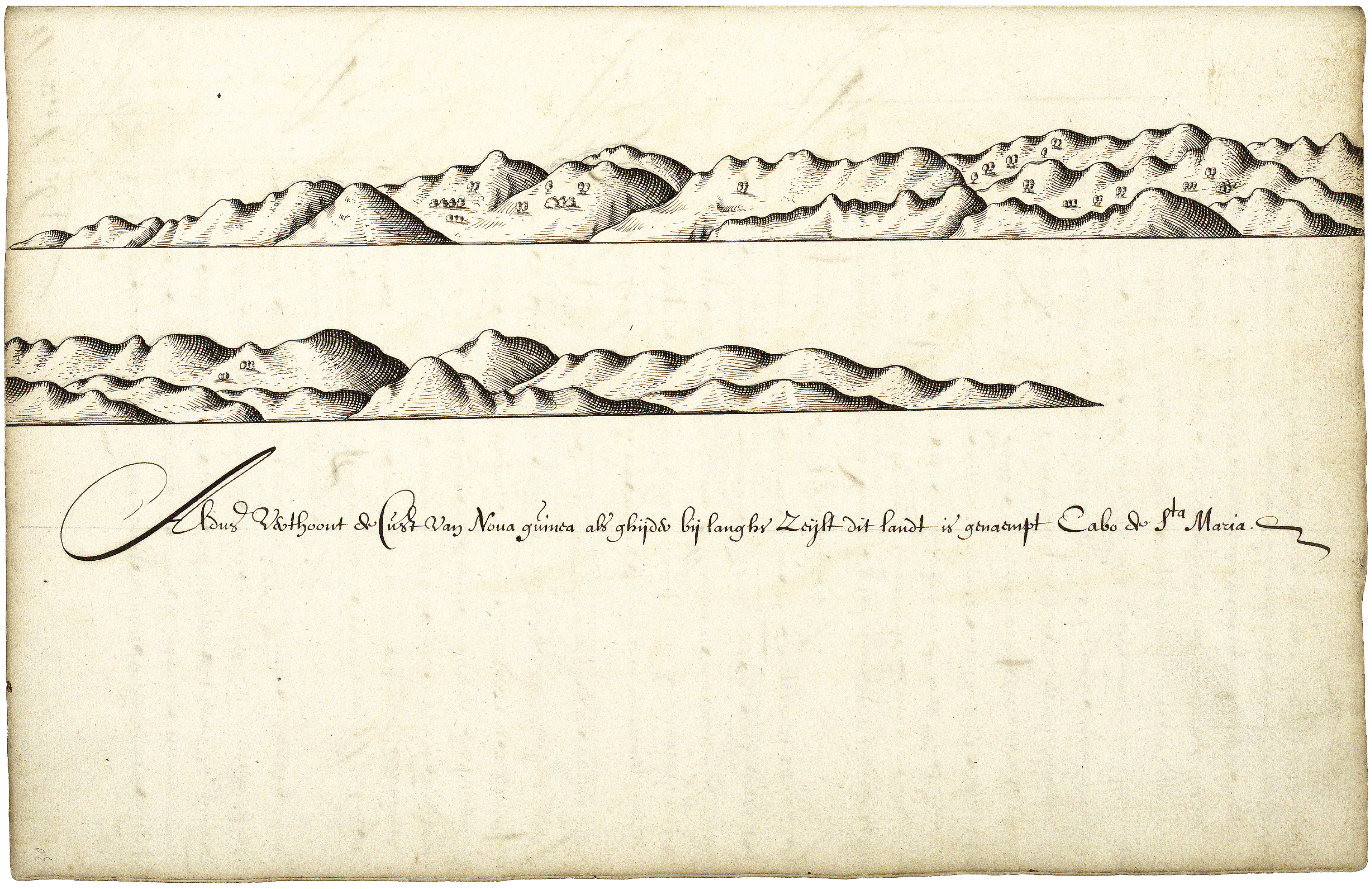
Aldus Verthoont de Cust van Noua guinea als ghijder bij langhs Zeijlt dit landt is genaempt Cabo de Sta Maria

blad 366 onder / sheet 366 below:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 75R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont de Cust van Noua guinea tusschen Cabo Sta Maria Ende Anthonij Caens Eijlant als ghij daer bij langhs zeijlt.

Thus appears the Coast of New Guinea between Cabo Sta Maria And Anthonij Caen's Island when you Sail along it.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

Tanga Islands. Met 'Anthonij Caens Eijlant' bedoelde de tekenaar de huidige Tanga Islands, die door Tasman werden vernoemd naar de raad van Indië Anthony Caen.

Tanga Islands. With *Anthonij Caens Eijlant* the artist meant the present Tanga Islands, which Tasman named after the Councillor of the Indies, Anthony Caen.

blad 367 boven / sheet 367 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 75V.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont Anthonij Caens Eijlandt als het Noorden van u is.

Thus appears Anthonij Caen's Island when it is to the North of you.

Aldus verthoont Gerrit de Nijs Eijlandt als het Noorden van u is 2 Mijlen.

Thus appears Gerrit de Nijs Island when it is 2 miles to the North of you.

Aldus verthoonen Visschers Eijlanden als Zij oost van u Zijn 4 Mijlen.

Thus appear the Visschers Islands when They Are 4 Miles to the east of you.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

Lihir, Tabar. 'Gerrit de Nijs Eijlandt' is tegenwoordig bekend als het eiland Lihir, dat door Tasman werd vernoemd naar de raad van Indië Gerrit de Nijs. De 'Visschers Eijlanden' staan voor het huidige Tabar, het zuidelijkste van de Tabar-eilanden.

Lihir, Tabar. The *Gerrit de Nijs Eijlandt* shown here is at present known as the island of Lihir, which Tasman named after the member of the Council of the Indies Gerrit de Nijs. The name *Visschers Eijlanden* stands for the present Tabar, the southernmost of the Tabar Islands.

blad 367 onder / sheet 367 below:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 76R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont de Cust van Noua guinea als ghij bij langs Zeijlt van gerret denijs Eijlandt nae Visschers Eijlandt.

Thus appears the Coast of New Guinea when you Sail along it from Gerrit de Nijs Island to Visschers Island.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

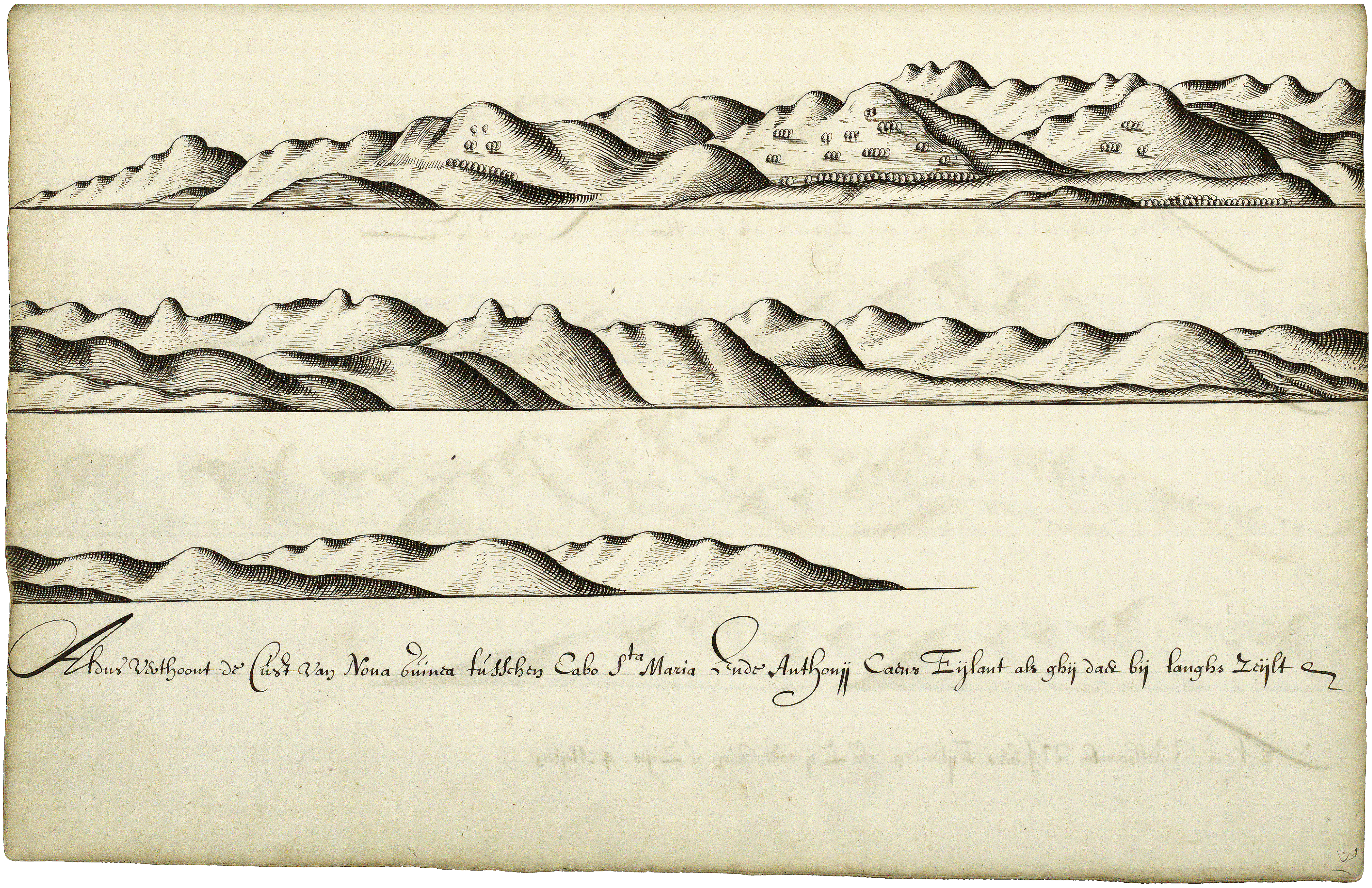
Aldus Verthoont de Cust van Noua guinea tusschen Cabo Sta Maria Ende Anthonij Caens Eijlant als ghij daer bij langhs Zeijlt

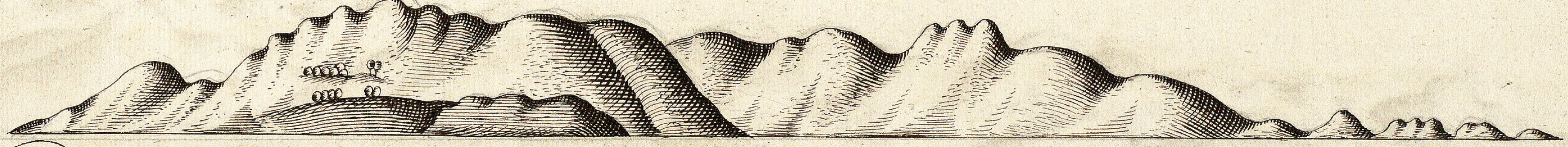

Aldus Verthoont Anthonij Caens Eijlandt als het Noorden Van u is

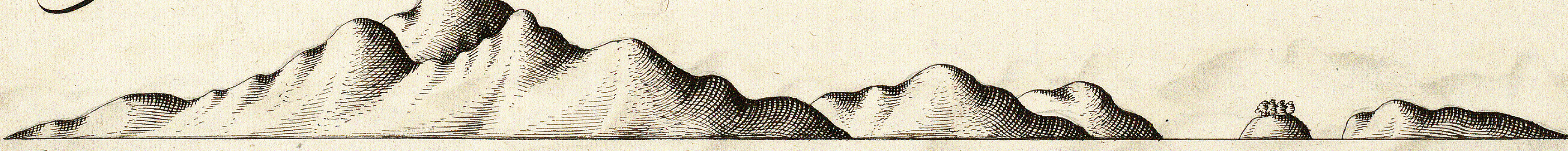

Aldus Verthoont Gerrit de Nijs Eijlandt als het Noorden Van u is 2 Mijlen –

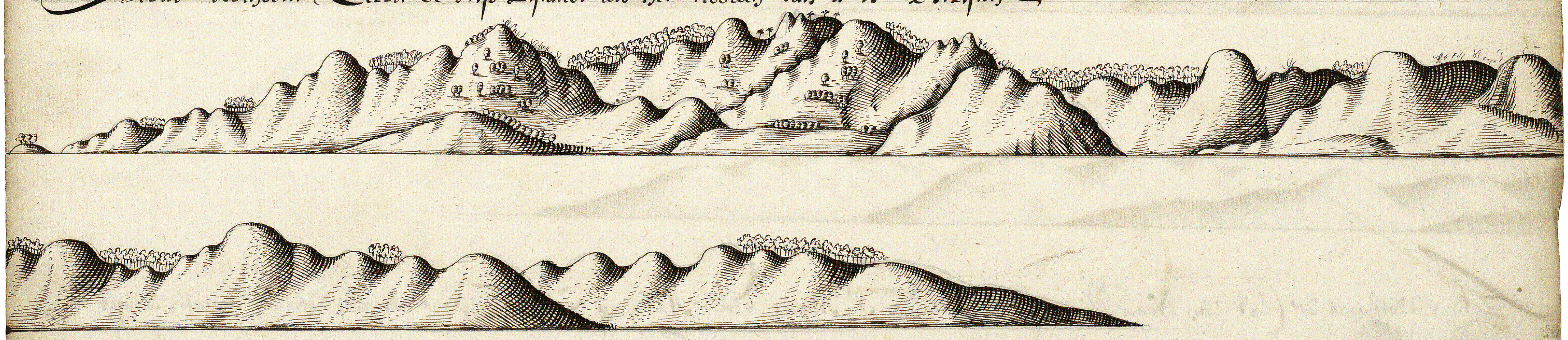

Aldus Verthoonen Visschers Eijlanden als Zij oost Van u Zijn 4 Mijlen

32

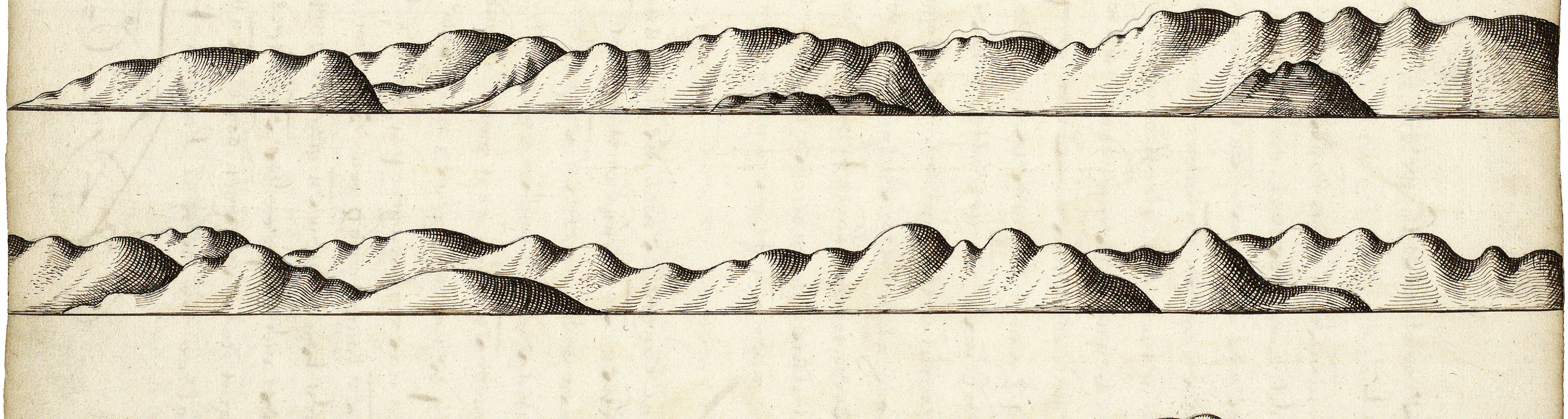

Aldus Verthoont de Cust Van Noua guinea als ghij bij langs Zeijlt Van gerret denijs Eijlandt nae Visschers Eijlandt

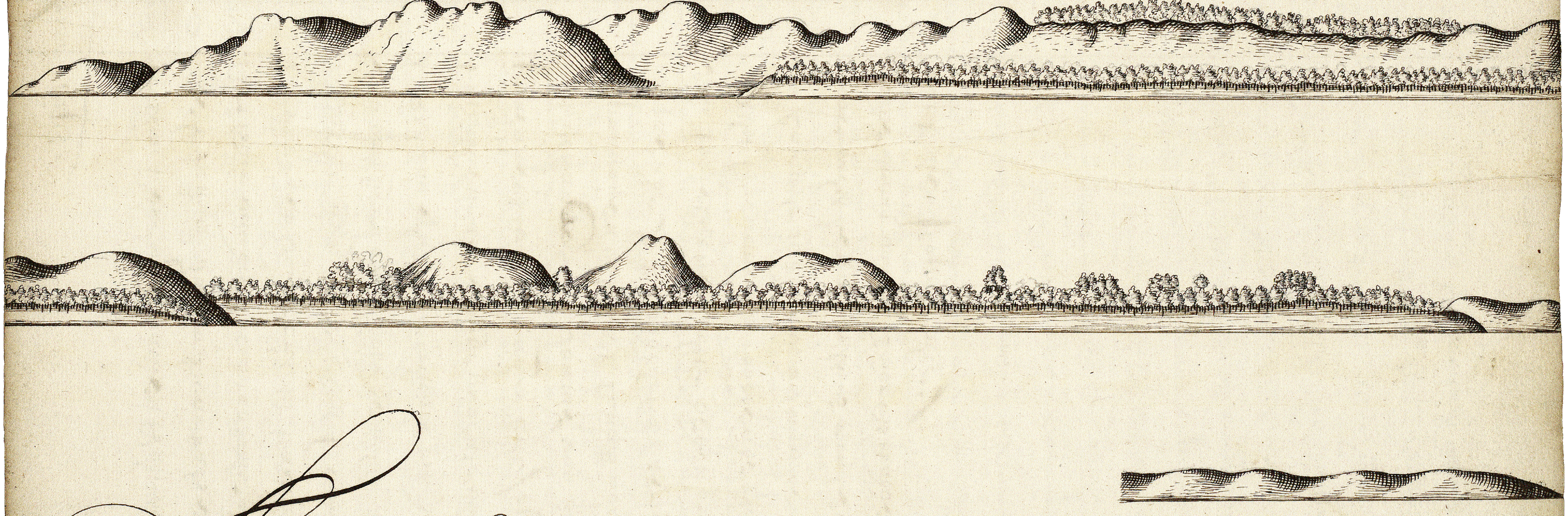

Aldus Vertoont de Cust Van Noua Guinea als ghij bij daer langhs Zeijlt Van Visscher eijlanden om de West

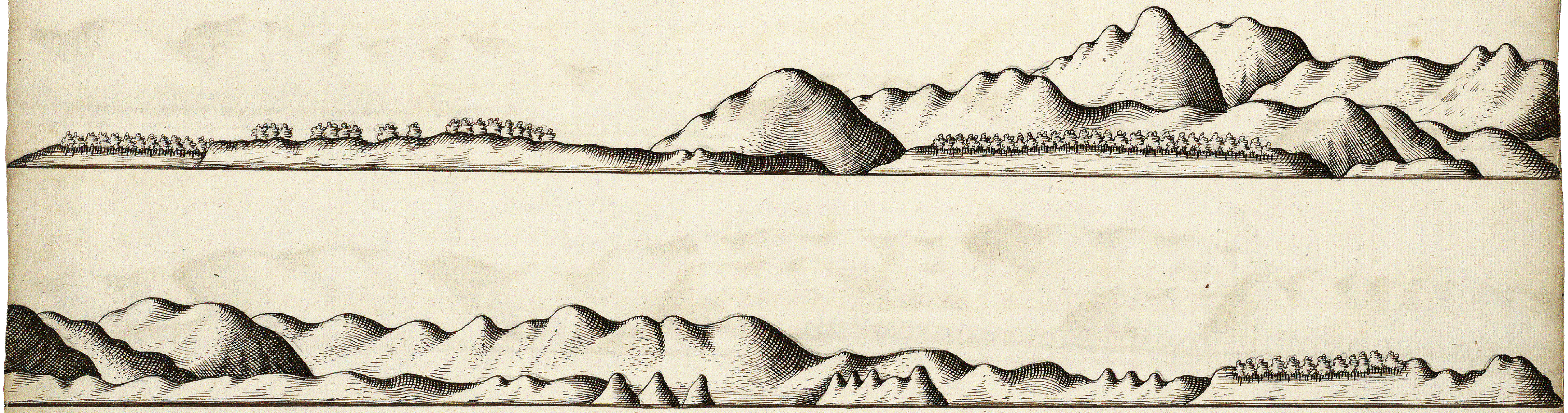

Aldus Vertoont hem de Cust Van Noua Guinea tot aen deze bocht

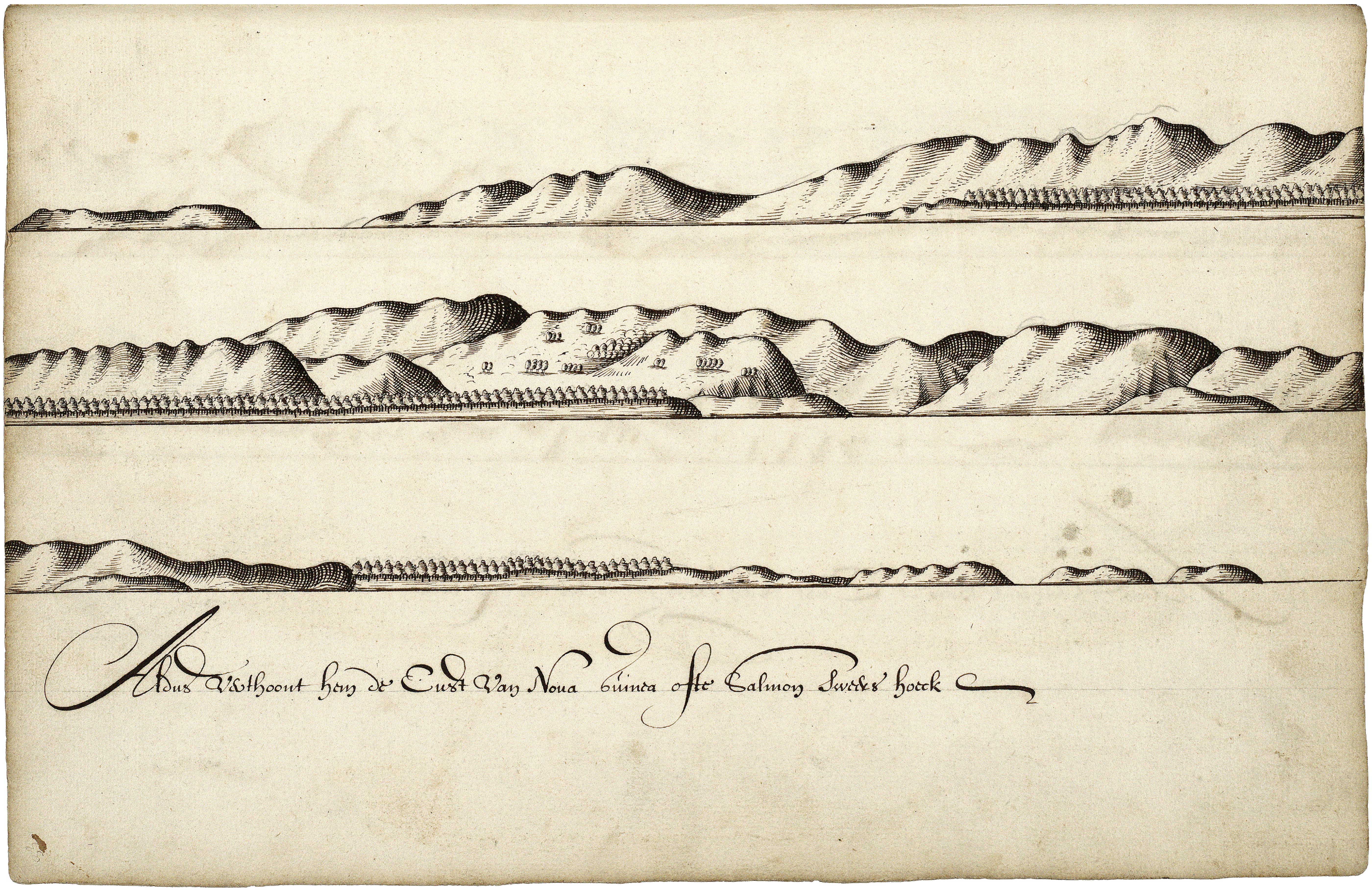
Aldus Verthoont hem de Cust Van Noua Guinea ofte Salmon Sweers hoeck

blad 368 boven / sheet 368 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 78V.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont de Cust van Noua guinea als ghij bij daer langhs Zeijlt van Visschers Eijlanden om de West.

Thus appears the Coast of New Guinea when you Sail along it From the Visschers Islands to the West.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

blad 368 onder / sheet 368 below:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 79R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont hem de Cust van Noua guinea tot aen deze bocht.

Thus appears the Coast of New Guinea up to this bight.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

New Hanover. De 'bocht' die de tekenaar hier vermeldt, is in feite de toegang tot de Byron and Steffen Straits tussen New Ireland en New Hanover.

New Hanover. The 'bight' that the artist mentions here is in fact the entrance to the Byron and Steffan Straits between New Ireland and New Hanover.

blad 369 boven / sheet 369 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 79V.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont hem de Cust van Noua guinea ofte Salmon Sweers hoeck.

Thus appears the Coast of New Guinea or Salomon Sweers point.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

Deze tekening geeft een deel van de noordkust van New Hanover weer. Salomon Sweers was raad-extraordinair van Indië.

The drawing depicts a part of the north coast of New Hanover. Salomon Sweers was Councillor Extraordinary of the Indies.

blad 369 onder / sheet 369 below:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 80R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

No. 6. / Aldus verthoont het Vaertuijch van Noua guinea ende Volckes daer in Woonachtich.

No. 6. / Thus appears the Vessel of New Guinea and the People Living there.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

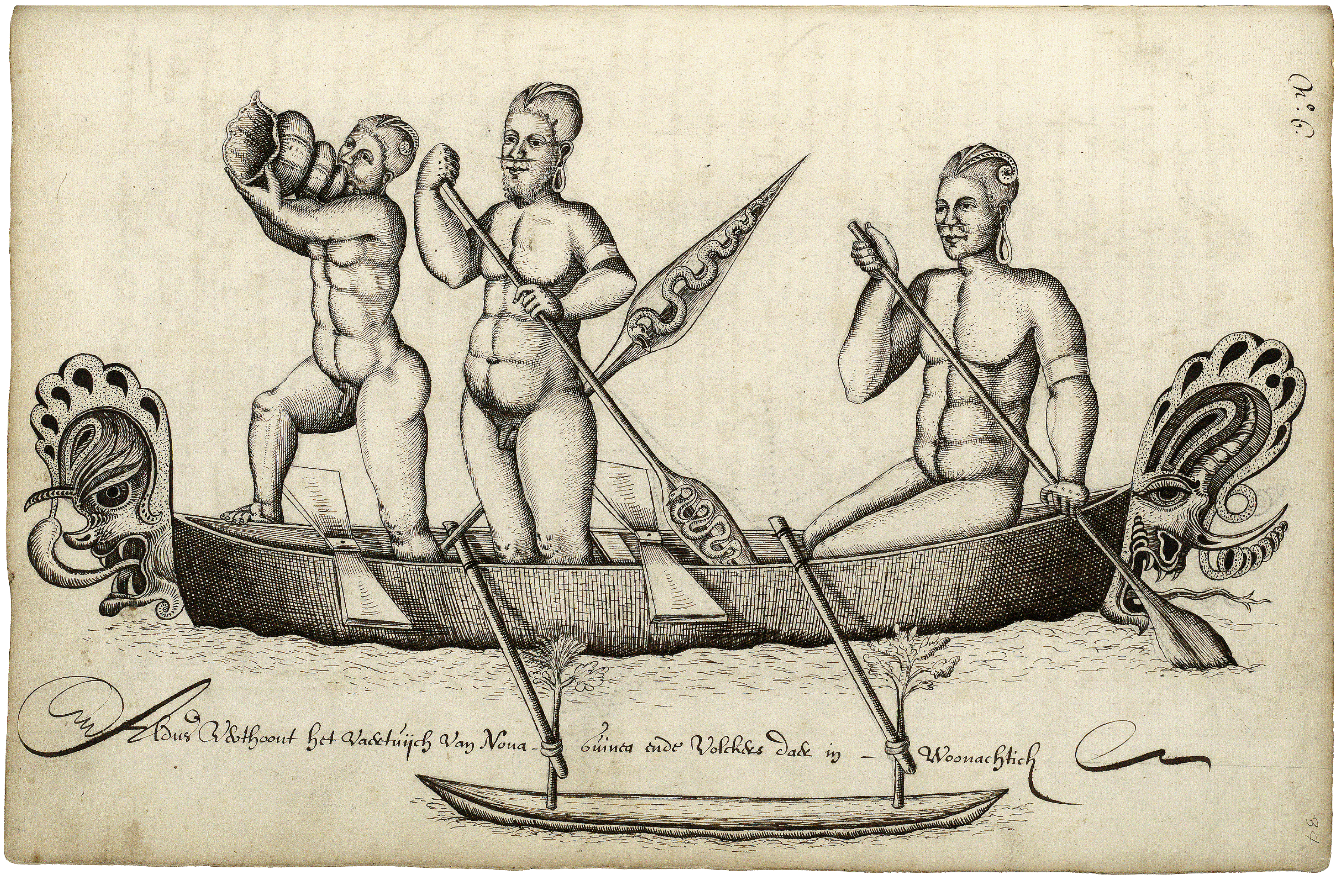
No. 6
Aldus Verthoont het Vaertuijch Van Noua Guinea ende Volckes daer in Woonachtich

blad 370 boven / sheet 370 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 82V.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont het landt van Noua guinea inde groote bocht daer wij hoopten een door ganckt vinden nae Caep / Keerweer maer bevonden datter geen doorganck en was.

Thus appears the land of New Guinea in the large bight where we hoped to find a passage to Cape / Keerweer but found that there was no passage.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

Noordkust van Nieuw-Guinea. Le Maire en Schouten hadden op hun kaart van de (vermeende) noordkust van Nieuw-Guinea een grote open bocht ingetekend, die in werkelijkheid de Bismarck-zee tussen New Ireland c.q. New Hanover en het vasteland van Nieuw-Guinea was. De hoop bestond dat hier een passage rechtstreeks naar 'Caep Keerweer' aan de westkust van het huidige Cape York Peninsula zou leiden, die een snelle doorsteek mogelijk zou maken. Zoals het opschrift aangeeft, werd deze 'doorganckt' niet gevonden. Pas op dit punt, iets oostelijk van het vulkaaneiland Karkar, kwamen Tasmans schepen op 13 april 1643 dus onder de werkelijke kust van Nieuw-Guinea.

North coast of New Guinea. On their map of the (supposed) north coast of New Guinea Le Maire and Schouten had drawn a wide open bight, that in fact was the Bismarck Sea between New Ireland or New Hanover and the mainland of New Guinea. Tasman hoped that here a passage would lead his expedition directly to *Caep Keerweer* on the west coast of the present Cape York Peninsula, which would make a quick short-cut possible. As the caption says, this *doorganckt* (passage) was of course not found. So only at this point, a little to the east of the volcanic island of Karkar, did Tasman's ships come under the actual coast of New Guinea on 13 April 1643.

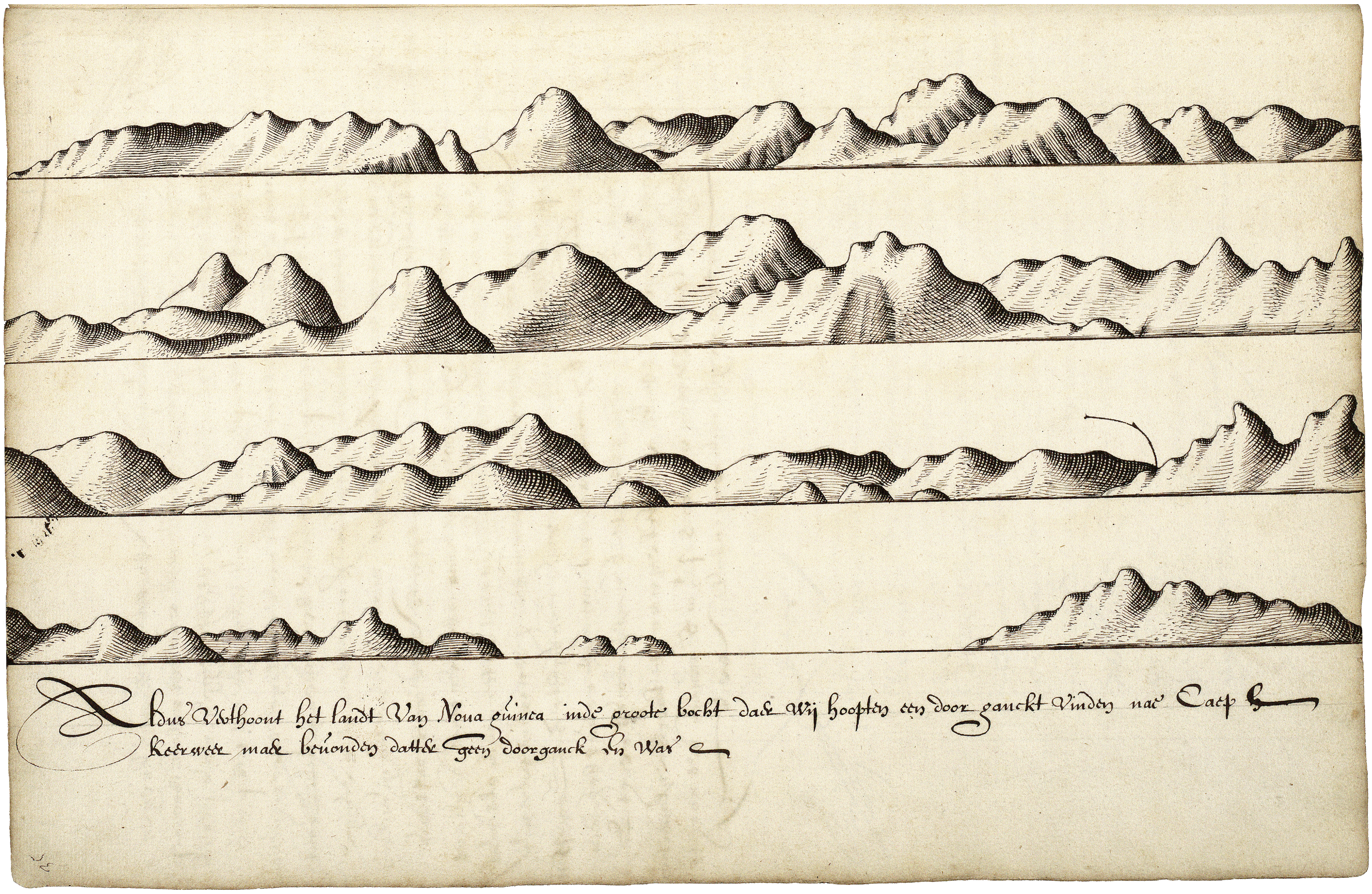

Aldus Verthoont het landt Van Noua guinea inde groote bocht daer Wij hoopten een doorganckt Vinden nae Caep keerweer maer bevonden datter geen doorganck en War

Bijschriften: pag. 369 / Captions: p. 369

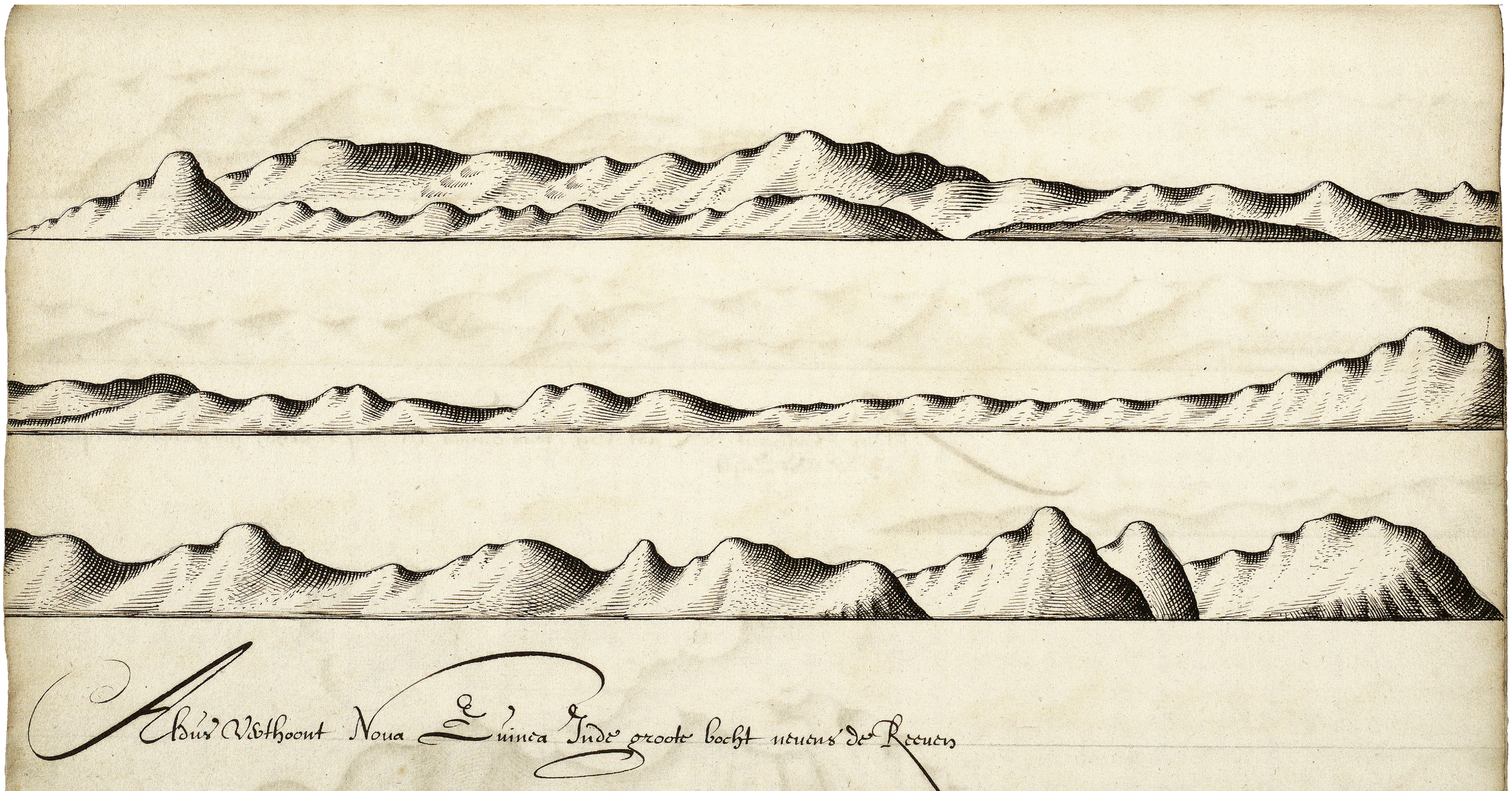

Aldus Verthoont Noua Guinea Inde groote bocht neuens de Reeuen

blad 370 onder / sheet 370 below:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 83R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont Noua Guinea Inde groote bocht neuens de Reeuen.

Thus appears New Guinea In the large bight with the Reefs.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

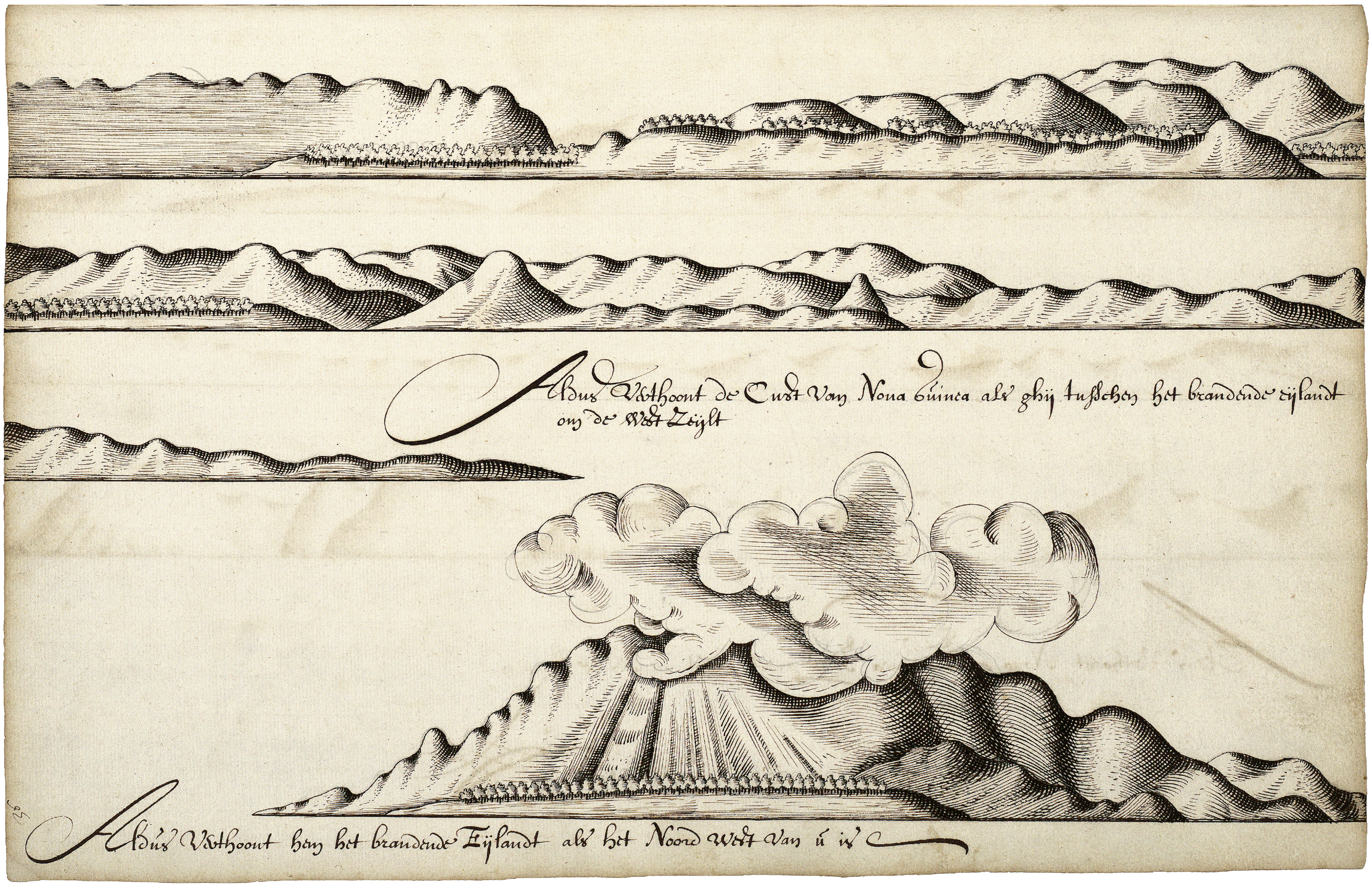
Aldus Verthoont de Cust van Noua guinea als ghij tusschen het brandende eijlandt om de West Zeijlt
Aldus Verthoont hem het brandende Eijlandt als het Noord West van u is

blad 371 boven / sheet 371 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 83V.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont de Cust van Noua guinea als ghij tusschen het brandende eijlandt / om de West Zeijlt.

Thus appears the Coast of New Guinea when you sail to the West / between the burning island.

Aldus verthoont hem het brandende Eijlandt als het Noord West Van u is.

Thus appears the burning Island when it is to the North West Of you.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

Het 'brandende eijlandt' is het tegenwoordige Karkar met de vulkaan Mount Kanangio.

The *brandende eijlandt* (burning island) is the present Karkar, with the volcano Mount Kanangio.

blad 371 onder / sheet 371 below:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 88R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont de Cust van Noua ghuinea beoosten het Eijlandt Jamna.

Thus appears the Coast of New Guinea to the east of Jamna Island.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

Jamna (Yamna) is een eilandje voor het huidige Indonesische deel van Nieuw-Guinea, op ongeveer 139 graden 15 minuten oosterlengte.

Yamna (Jamna) is a small island off the present Indonesian part of New Guinea, at approximately 139 degrees 15 minutes east longitude.

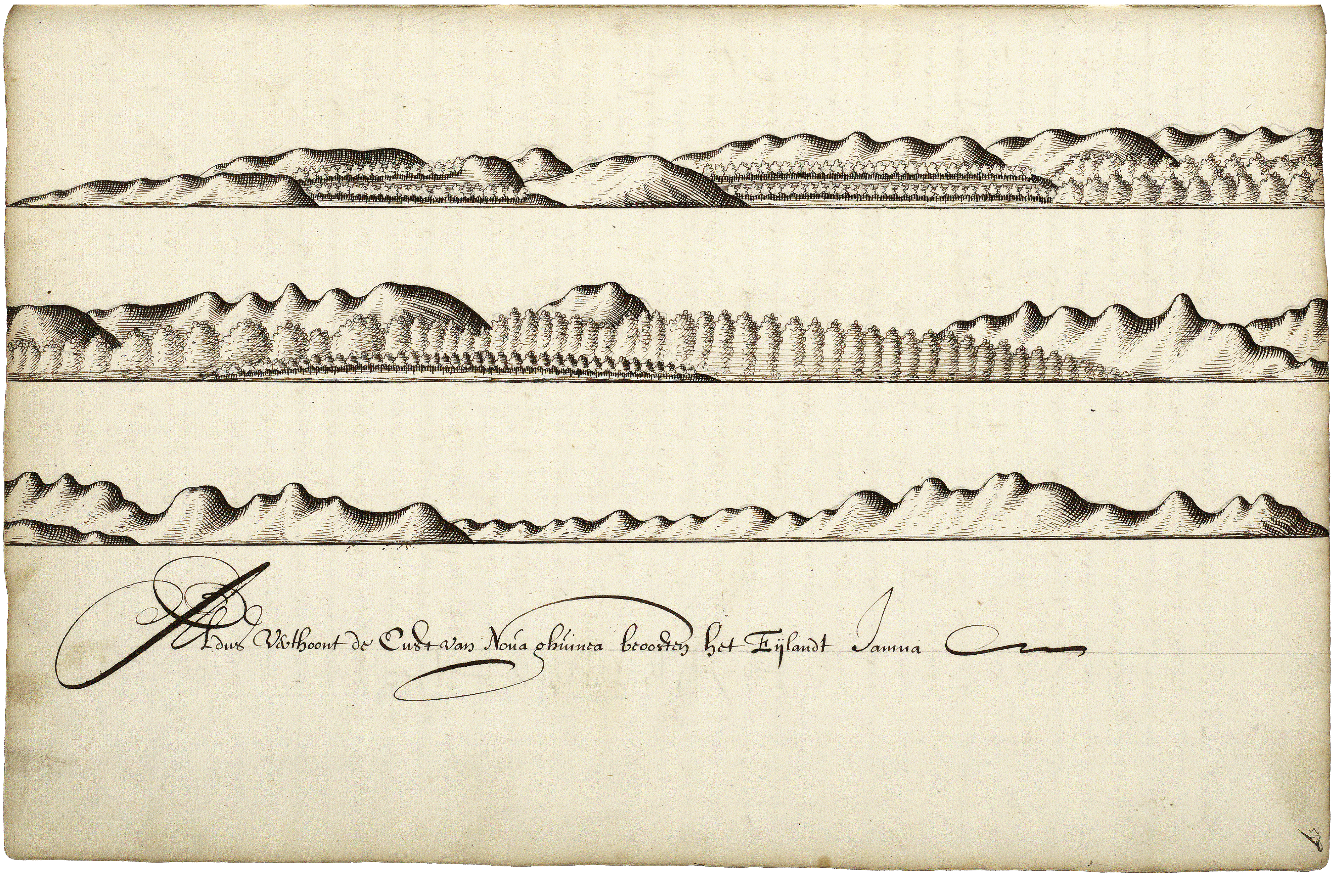
Aldus Verthoont de Cust van Noua ghuinea beoosten het Eijlandt Jamna

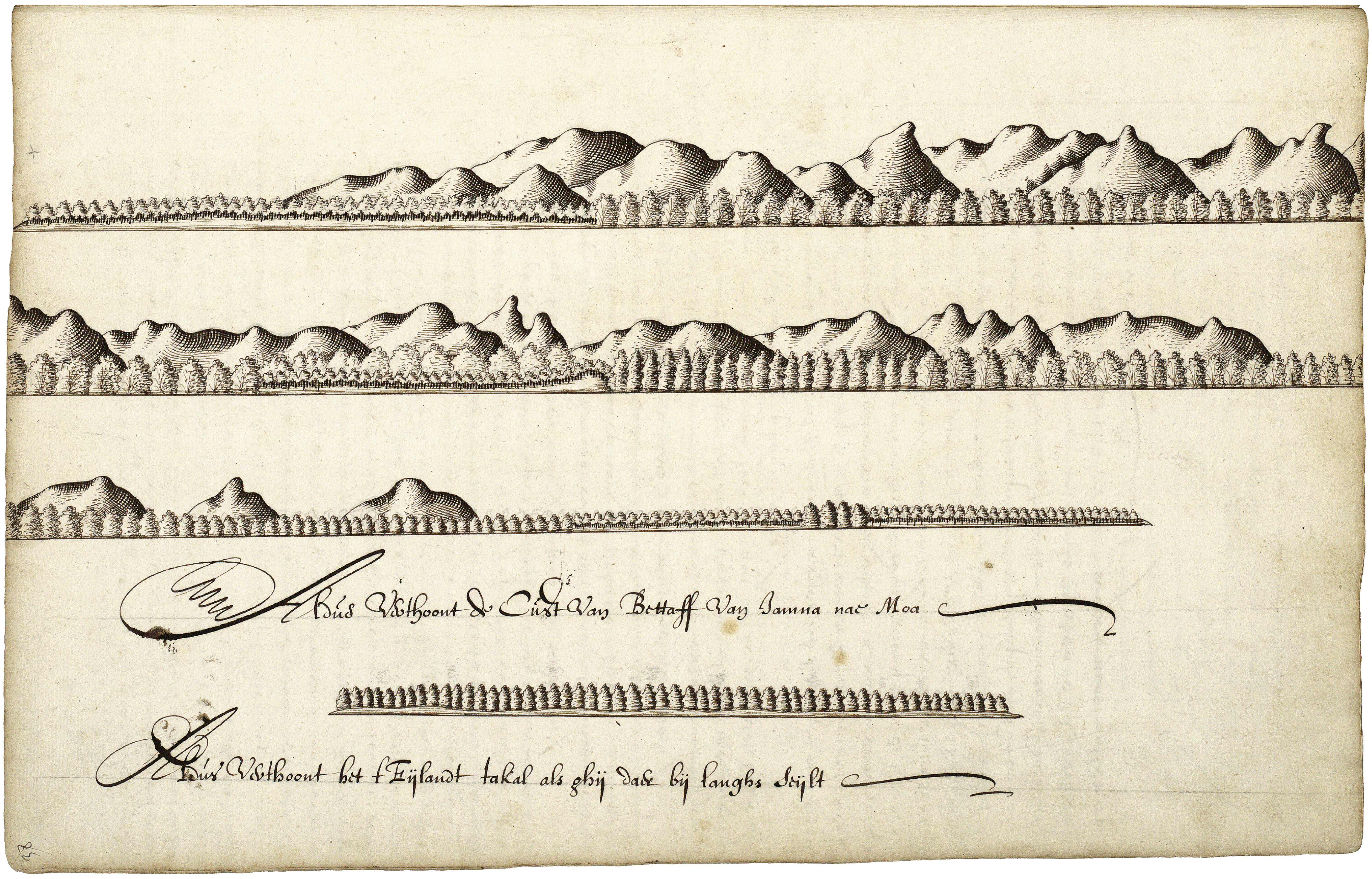
Aldus Verthoont de Cust van Bettaff van Jamna nae Moa
Aldus Verthoont het t Eijlandt takal als ghij daer bij langhs Seijlt

blad 372 boven / sheet 372 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 90V.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont de Cust Van Bettaff van Jamna nae Moa.

Thus appears the Coast Of Bettaf from Jamna to Moa.

Aldus verthoont het t Eijlandt takal als ghij daer bij langhs Seijlt.

Thus appears the Island of Takal when you Sail along it.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

Hier wordt het huidige eilandje Takar nabij Jamna bedoeld. Moa staat voor Insoemoear, een der Wakde-eilanden.

Here the present small island of Takar near Yamna is meant. Moa stands for Insumuar, one of the Wakde Islands.

blad 372 onder / sheet 372 below:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 91R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont t Eijlandt Jamna als ghij daer onder op 10 Vadem ten ancker lecht.

Thus appears the Island of Jamna when you are anchored near it in 10 Fathoms of water.

Aldus verthoont hem t Eijlandt Medemo deze reede / hebben wij de naem gegeuen van Cornelis Witzen reede.

Thus appears the Island of Medemo this roadstead / we have given the name of Cornelis Witzen's Roadstead.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

Het eilandje Mademo ligt pal ten zuiden van Jamna. Cornelis Witsen was raad van Indië.

The little island of Mademo lies due south of Yamna. Cornelis Witsen was a member of the Council of the Indies.

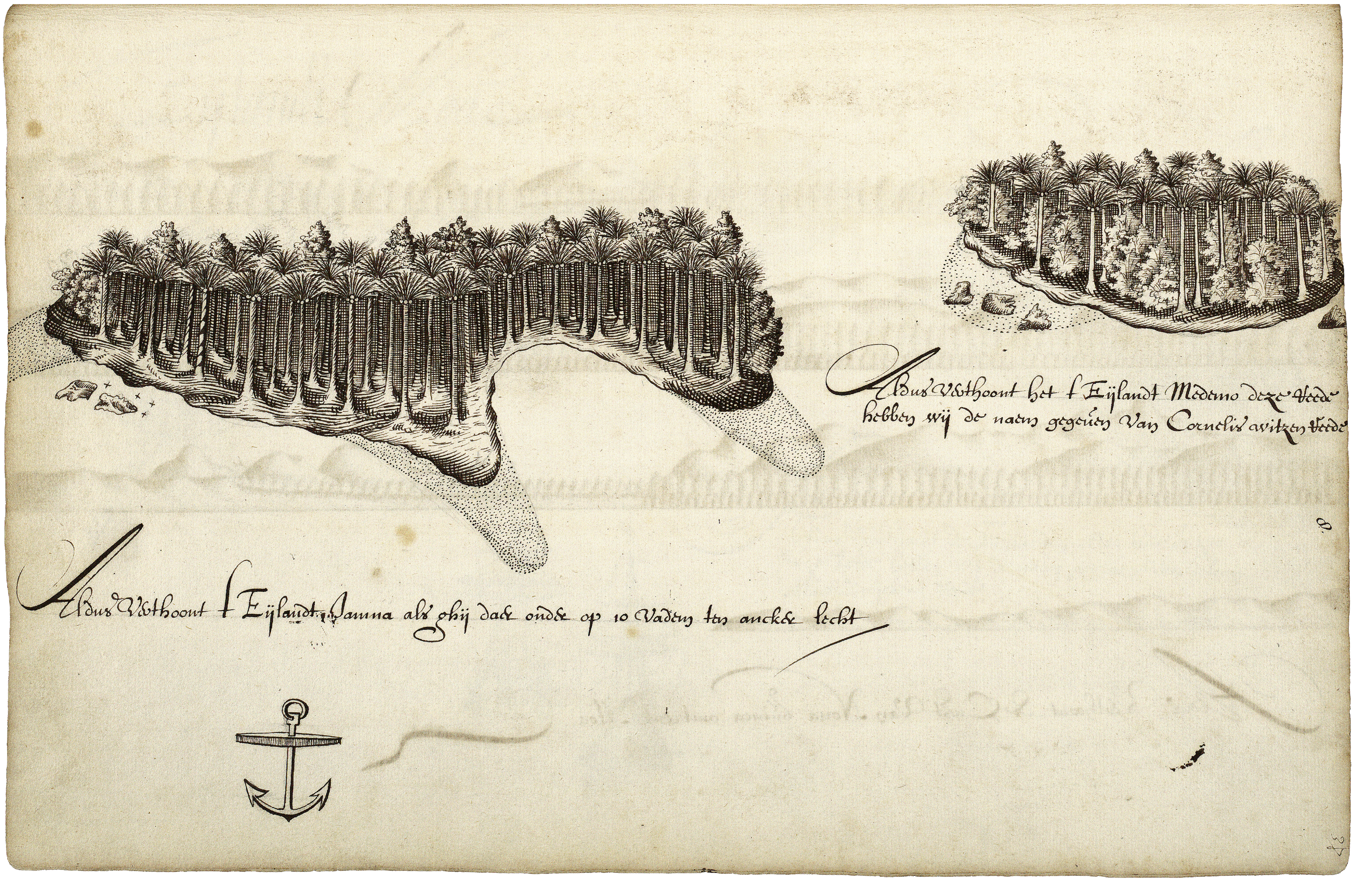
Aldus Verthoont het t Eijlandt Medemo deze reede
hebben wij de naem gegeuen Van Cornelis witzen reede
Aldus Verthoont t Eijlandt Jamna als ghij daer onder op 10 Vaden ten ancker lecht

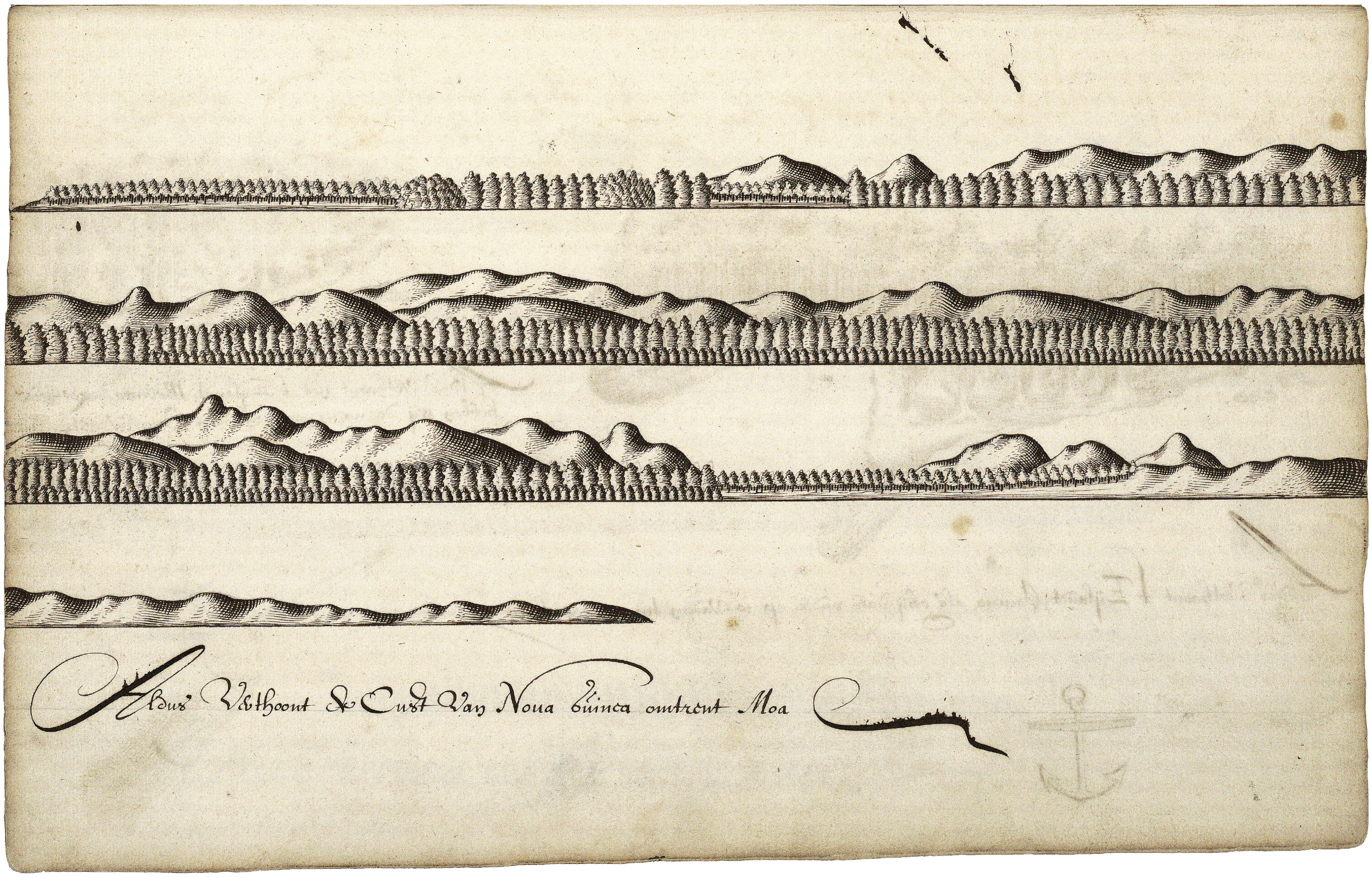
Aldus Verthoont de Cust Van Noua Guinea omtrent Moa

blad 373 boven / sheet 373 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 91V.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont de Cust van Noua Guinea omtrent Moa.

Thus appears the Coast of New Guinea near Moa.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

Moa was de benaming van de tekenaar voor het eiland Insoemoear (Insumuar), dat samen met Insoemanai (Insumanai, hieronder aangeduid als Inzou) de Wakde-eilanden vormt. De groep ligt enkele kilometers uit de noordkust van Nieuw-Guinea op ca. 139 graden oosterlengte.

Moa was the name the artist gave to the island of Insumuar (Insoemoear), which together with Insumanai (Insoemanai, below indicated as *Inzou*) forms the Wakde Islands. The group lies some kilometres off the north coast of New Guinea at about 139 degrees east.

blad 373 onder / sheet 373 below:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 92R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Eijlandt Moa / Eijlant Inzou / Aldus verthoont de Eijlanden Moa Ende Inzou / deze Reede hebben wij de naem gegeuen van Johan / Maet Zuijckers reede.

Moa Island / Inzou Island / Thus appear the Islands of Moa And Inzou / this Roadstead we have given the name of Johan / Maetsuijcker's Roadstead.

Pentekening op papier, gekleurd, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, coloured, 23 x 36 cm.

Mr. Joan Maetsuycker was ten tijde van Tasmans reis nog raad van Indië. Van 1653 tot zijn overlijden in 1678 was hij gouverneur-generaal, de langst zittende ooit in dit hoogste ambt bij de VOC in Azië.

At the time of Tasman's voyage the lawyer Joan Maetsuycker was a member of the Council of the Indies. He was Governor-General from 1653 till he died in 1678, the longest period for anyone to occupy this highest position with the VOC in Asia.

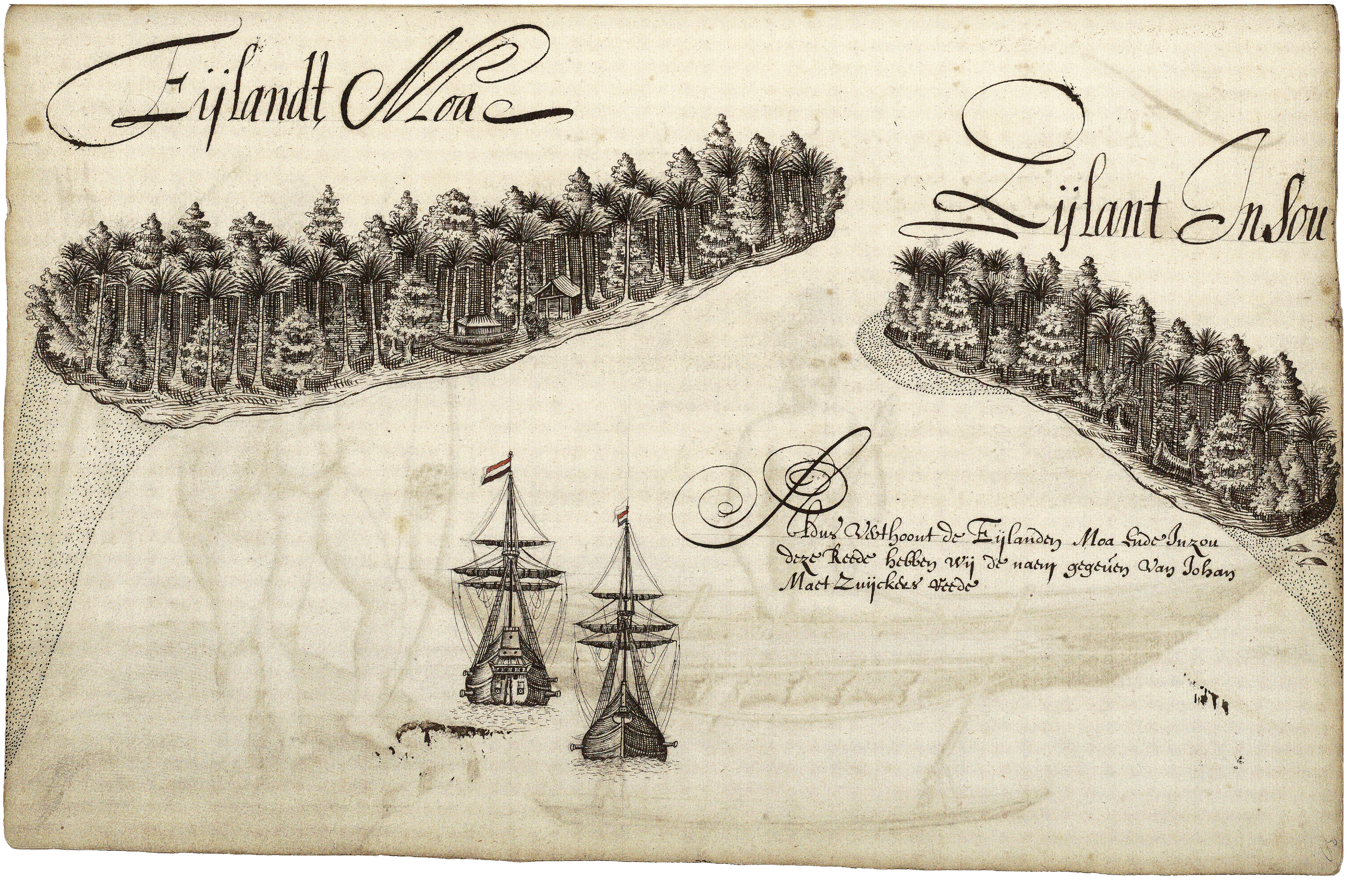
Eijlandt Moa
Eijlant InSou
Aldus Verthoont de Eijlanden Moa Ende Inzou deze Reede hebben wij de naem gegeuen Van Johan Maet Zuijckers Reede

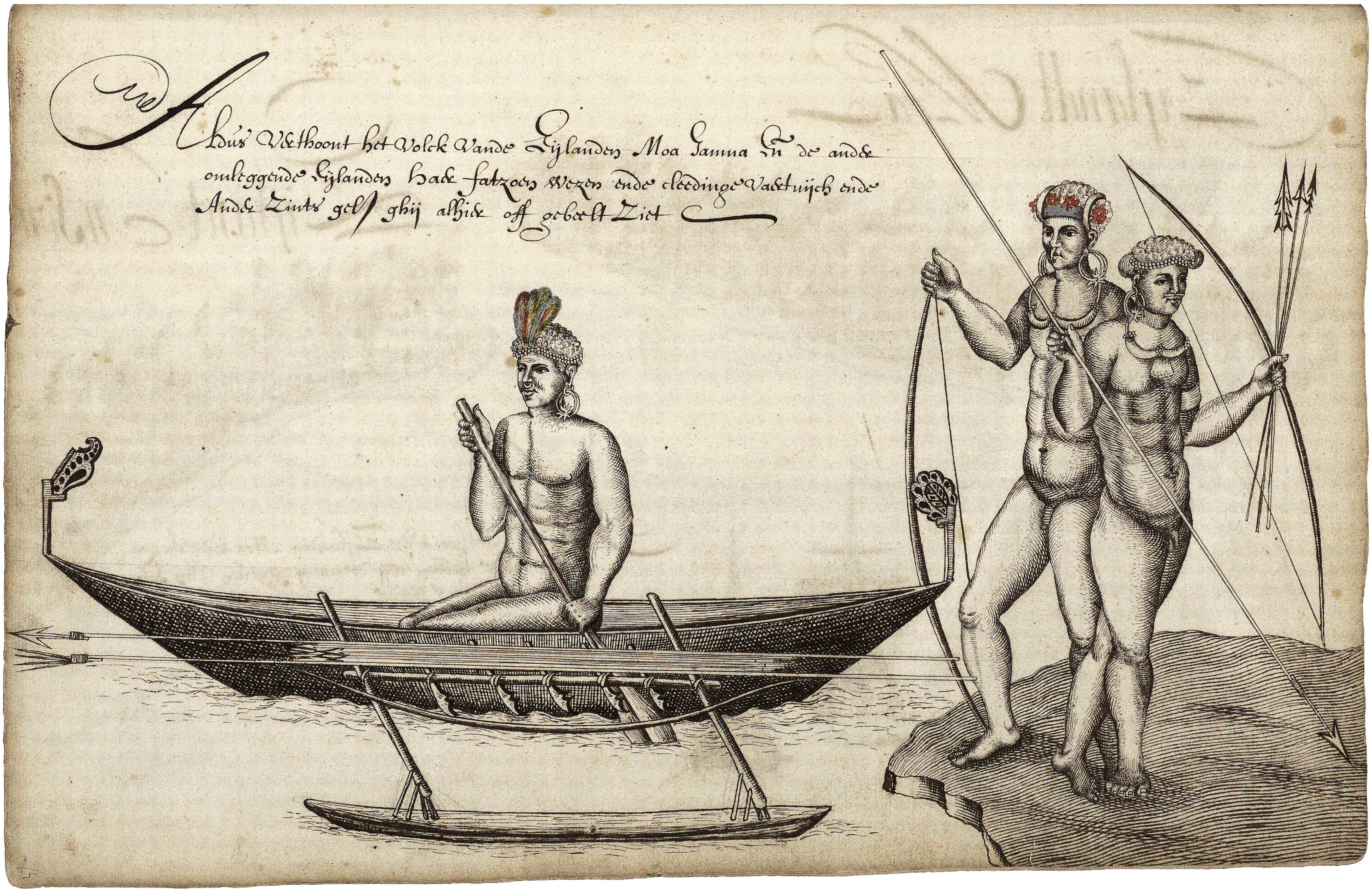
Aldus Verthoont het Volck Vande Eijlanden Moa Jamna En de andre
omleggende Eijlanden haer fatzoen wezen ende cleedinge vaertuijch ende
Ander Zintz gel. ghij alhier off gebeelt Ziet

blad / sheet 374:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 92V.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont het volck vande Eijlanden Moa Jamna En de andre / omleggende Eijlanden haer fatzoen wezen ende cleedinge vaertuijch ende / Ander Zintz gel. ghij alhier off gebeelt Ziet.

Thus appear the people of the Islands of Moa Jamna And the other / surrounding Islands their form countenance and clothing vessel and / Otherwise as you See depicted here.

Pentekening op papier, gekleurd, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, coloured, 23 x 36 cm.

Met deze afbeelding van enkele Papoea's van de Wakde-eilanden worden de illustraties in het reisjournaal van Tasman besloten. Het laatste deel van de tocht langs de noordkust van Nieuw-Guinea naar de Molukken en verder, vanaf 6 mei 1643, ging noordelijk van de Schouten-eilanden, de Vogelkop en Waigeo om, zoals ook aangegeven in de zogenoemde Tasman-kaart op de bladen 364-365. Pas op 27 mei kwam de expeditie voor de noordkust van Ceram aan, waarna het nog tot 15 juni duurde voor ten slotte Batavia werd bereikt, van waar men negen maanden eerder was vertrokken.

The illustrations in Tasman's journal end with this image of several Papuans from the Wakde Islands. The last part of the voyage along the north coast of New Guinea to the Moluccas and onwards, from 6 May 1643, took them to the north of the Schouten Islands, and around the Bid's Head Peninsula and Waigeo, as also shown on the Tasman Chart on sheets 364-365. Only on 27 May did the expedition arrive off the north coast of Ceram, after which it still took until 15 June to finally reach Batavia, from where they had departed nine months earlier.

blad / sheet 375:

Nationaal Archief, 4.VELH 237.

[G. van Keulen, 1720-1726] :

Nova Guinea en Nova Hollandia.

Nova Guinea and Nova Hollandia.

Schaalstok van 120 Duijtsche Mijlen = [ca. 1 : 3.906.000].
Scale-bar of *120 Duijtsche Mijlen* = [approximately 1 : 3,906,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 63,5 x 106,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 63.5 x 106.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Gerard van Keulen gebruikte voor deze opmerkelijk ruw getekende, bijna schematische kaart van Nieuw-Guinea en Nieuw-Holland (Australië), die omstreeks 1720 gedateerd kan worden en hier eerder bij wijze van cartografisch curiosum is gereproduceerd, klaarblijkelijk sterk verouderde gegevens. De weergave van de noordkust van Nieuw-Guinea berust hier nog geheel op de resultaten van de reizen van Le Maire en Tasman, respectievelijk meer dan een eeuw en bijna tachtig jaar eerder, met aan de noordoostzijde weer de legendarische 'grote bocht' die in werkelijkheid de Bismarck-zee is. De zuidkust van Nieuw-Guinea en Cape York Peninsula zijn doorlopend verbonden op een wijze die sterk overeenkomt met Vingboons' kaart uit 1665-1670 op blad 362-363 en met diverse gedrukte kaarten uit de tweede helft van de zeventiende eeuw, inclusief een vermelding van Carstensz' 'Drooghe bogt'. Het is dan ook goed denkbaar dat Van Keulen voor dit werk zo'n (veel) oudere gedrukte kaart heeft gekopieerd.

Gerard van Keulen apparently used very out-of-date information for this remarkably roughly drawn, almost schematic, map of New Guinea and New Holland (Australia), which can be dated to about 1720 and is reproduced here more as a cartographic curiosity. The representation of the north coast of New Guinea is here still entirely based on the results of the voyages of Le Maire and Tasman, more than a century and eighty years earlier respectively, with on the north-east side again the legendary 'great bight' that is in fact the Bismarck Sea. The south coast of New Guinea and Cape York Peninsula are joined as an unbroken line in a way that agrees to a great extent with Vingboons's map from 1665-1670, and with various printed maps from the second half of the seventeenth century, including a mention of Carstensz's 'dry bight'. So it is quite conceivable that for this work Van Keulen may have copied such a (much) older map.

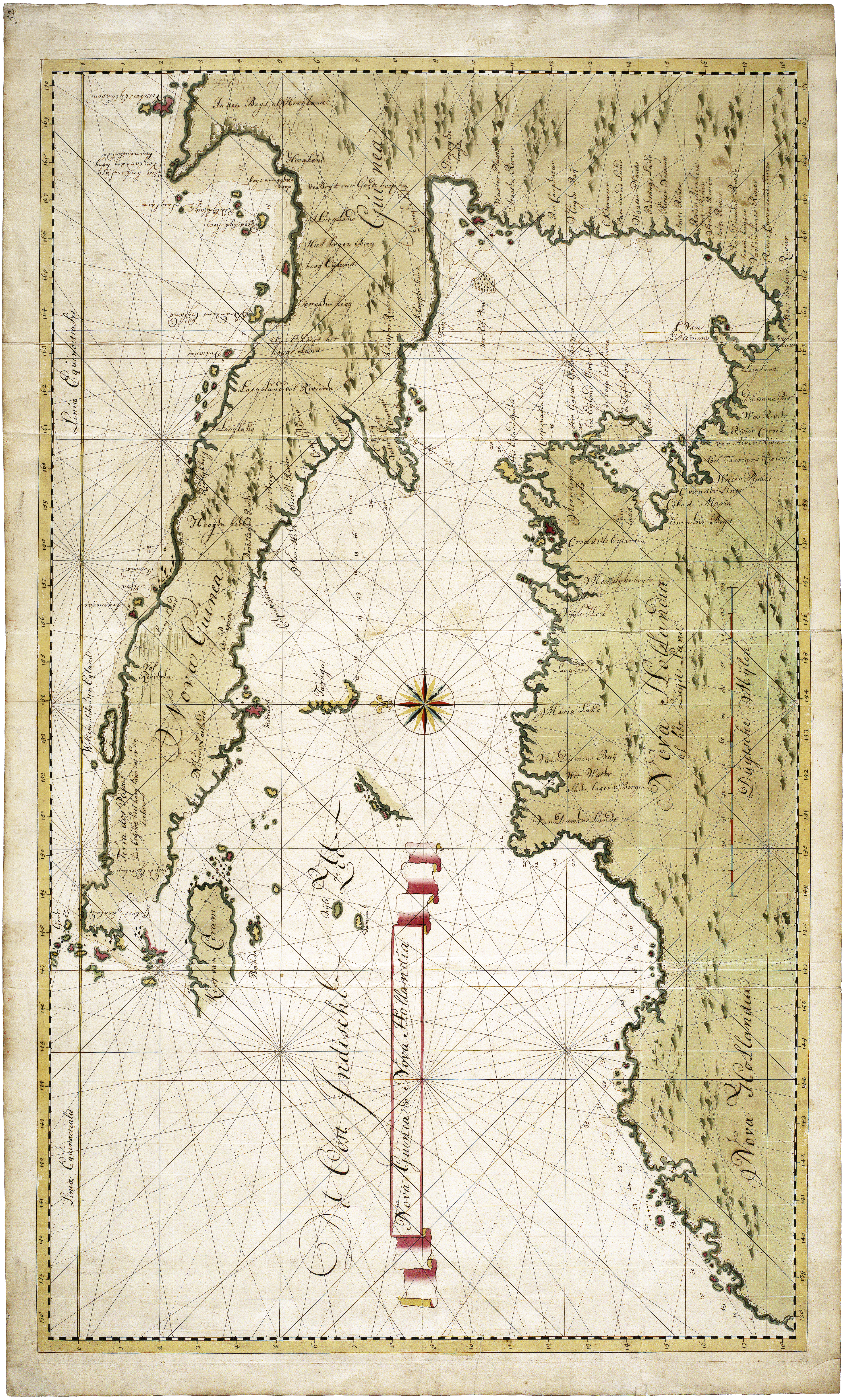
Nova Guinea en Nova Hollandia
D'Oost Indische Zee
Nova Guinea
Guinea
Nova Hollandia of het Zuyd Land
Nova Hollandia
Duytsche Mylen
Linia Æquinoctialis
Van Diemens Landt
Van Diemens Baaij
Maria Land
Laag Land
Vuyle Hoek
Croccodils Eylanden
Limmens Bogt
Cabo de Maria
Water Plaats
Abel Tasmans Rivier
Wets Rivier
Laag Land vol Rivieren
Hoog Land
Willem Schouten Eyland
Taviga

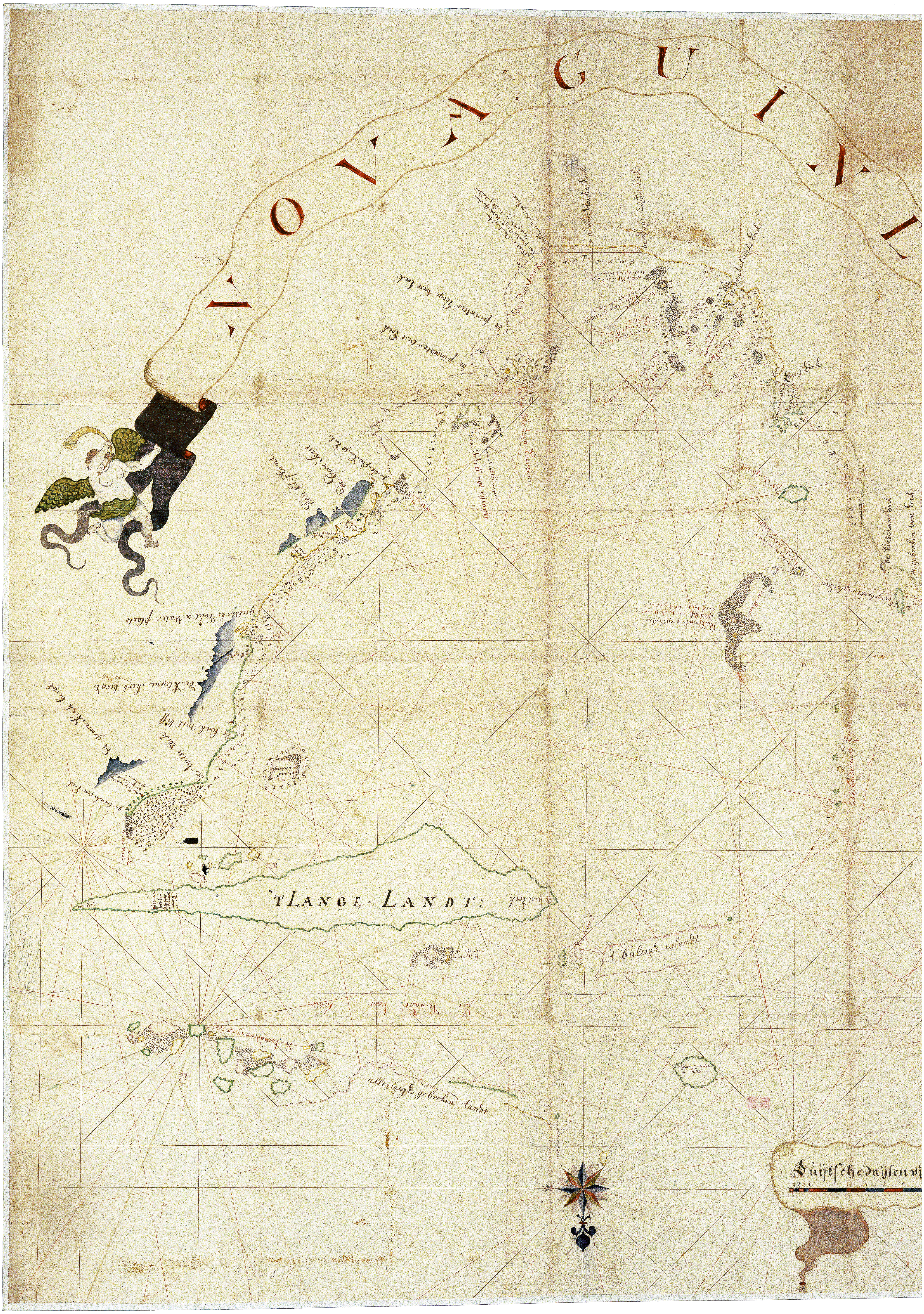
NOVA GUINE
'T LANGE · LANDT:
de West Eeck
't bultige eylandt
alle laege gebroken landt
De Straedt van Solor
Duytsche myslen v
1 2 3 4 5 6

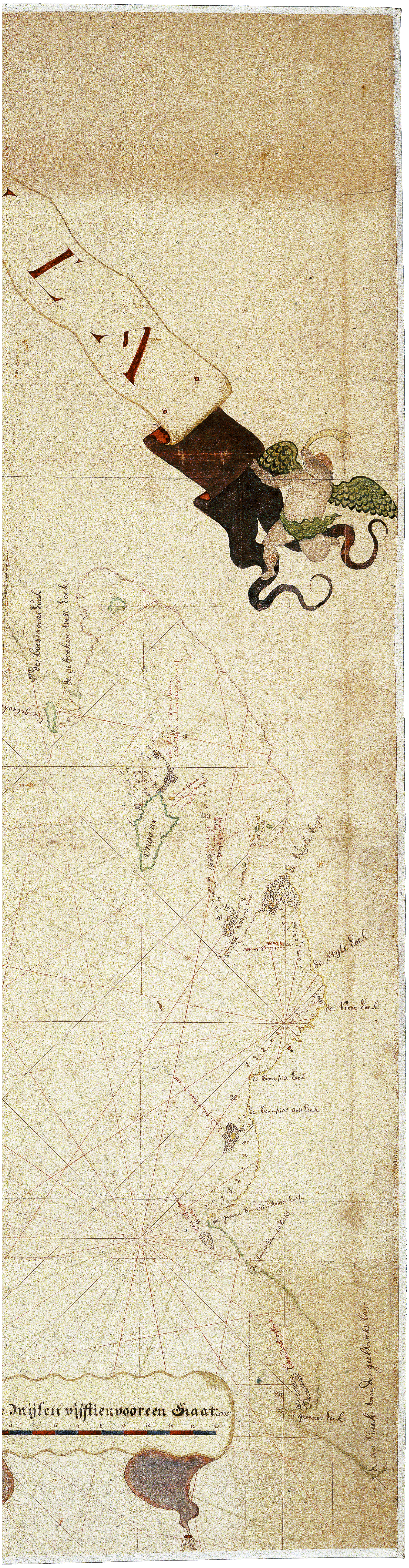

bladen / sheets 376-377.

Bibliothèque nationale de France, DCP SH pf 187 div 3 p 1.

[Anoniem, ca. 1705] :
[Anonymous, c. 1705] :

Nova: Guinea:

Schaalstok van 13 Duijtsche Mijlen vijftien voor een Graat = [ca. 1 : 418.700].
Scale-bar of *13 Duijtsche Mijlen vijftien voor een Graat* = [approximately 1 : 418,700].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 120 x 110 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 120 x 110 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Geelvinkbaai (Teluk Cenderawasih). Toen in 1704 in Batavia bekend werd dat een Engelse expeditie onder leiding van William Dampier in de jaren 1699-1701 delen van de noordelijke en westelijke kusten van Nieuw-Guinea en Australië had verkend en daarbij onder meer de later naar hem genoemde passage tussen de Vogelkop en het eiland Waigeo had ontdekt, werd door de Hoge Regering besloten deze gebieden nader te laten onderzoeken op de aanwezigheid van specerijen en andere handelswaar en op de mogelijkheden voor een vestiging aldaar door Europese concurrenten. Daartoe werden in januari 1705 twee expedities uitgezonden, een naar Nieuw-Guinea en de andere naar de in hoofdzaak al bekend noordkust van Nieuw-Holland, die voor de zekerheid nogmaals verkend moest worden (zie blad 397). De Nieuw-Guinea-expeditie met het fregat *Geelvink*, de sloep *Kraenvogel* en de pantjaling (pencalang of pancalang, een inheems Indonesisch vaartuigtype) *Nova Guinea* onder schipper Jacob Weyland vertrok op de 23ste van die maand uit Batavia en kwam in maart via Banda in de Radja Ampat-archipel aan, die tezamen met de westkust van de Vogelkop in de maanden daarop grondig in kaart werd gebracht. Aansluitend voer Weyland om de noord van de Vogelkop naar de tot dan toe nog vrijwel onbekende 'grote inbocht' zuidelijk van de Schouten-eilanden, de later naar zijn vlaggeschip vernoemde Geelvinkbaai, die eveneens zorgvuldig werd verkend. Onderweg had de expeditie veel te lijden onder ziekte en de voortdurende aanvallen van de inheemse bevolking langs de kusten, als gevolg waarvan de tocht in augustus 1705 voortijdig moest worden gestaakt. Op de 20ste van die maand bereikten de overlevenden in uitgeputte toestand de compagniespost bij Kajeli aan de noordkust van Boeroe.

De hier getoonde, anonieme kaart uit de Bibliothèque nationale de France toont het samengestelde resultaat van Weylands verkenningen in de Geelvinkbaai en is mogelijk nog tijdens de expeditie vervaardigd, of anders kort nadien in Batavia. De weergave is van uitzonderlijk goede kwaliteit, zoals ook het geval was met de kaarten van de andere kusten en eilanden bij Nieuw-Guinea die tijdens de tocht werden onderzocht. Daarvan zijn helaas alleen de kopieën door Isaak de Graaf voor zijn overzichtsatlas bewaard gebleven (Deel I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, II-46a, II-46b). Van de onderhavige kaart is daar eveneens een vrijwel getrouwe kopie opgenomen (II-46c), die echter niet op het zuiden maar op het noorden is georiënteerd. Ook in ander opzicht was Weylands expeditie een succes; tot opluchting van de Hoge Regering wees zijn uitvoerige exploratie ondubbelzinnig uit dat in Nieuw-Guinea geen handelsartikelen van enige waarde te verkrijgen waren en dat de bevolking er bovendien bijzonder vijandig was, zodat men niet langer bevreesd hoefde te zijn voor eventuele Europese concurrentie in deze regio.

Geelvink Bay (Teluk Cenderawasih). When it became known in Batavia in 1704 that an English expedition led by William Dampier had surveyed parts of the northern and western coasts of New Guinea and Australia in the years 1699-1701, and at the occasion had discovered the passage between the Bird's Head Peninsula and Waigeo later named after him, the High Government decided to have these areas examined further for the presence of spices and other trade goods and for the possibility that European competitors might establish themselves there. For this purpose two expeditions were sent out in January 1705, one to New Guinea and the other to the north coast of New Holland, which was in broad outline already known, but had to be explored once more to be on the safe side (see sheet 397). The New Guinea expedition with the frigate *Geelvink*, the sloop *Kraenvogel* and the pencalang (or pancalang, a type of Indonesian indigeneous craft) *Nova Guinea* under Master Jacob Weyland departed from Batavia on 23rd of that month and in March arrived via Banda in the Raja Ampat Islands, which in the coming months were thoroughly charted together with the west coast of the Bird's Head Peninsula. Following this Weyland sailed around the north of the Bird's Head to the still almost unknown 'great bight' to the south of the Schouten Islands, the bay later named Geelvink Bay after his flagship, and this was also carefully charted. On the way the expedition suffered greatly from disease and the constant attacks by the indigenous population along the coasts, as a result of which the journey had to be brought to an early end in August 1705. On the 20th of that month the exhausted survivors reached the Company's post at Kayeli on the north coast of Buru.

The map from the *Bibliothèque nationale de France* shown here displays the combined results of Weyland's explorations in Geelvink Bay, and possibly was made during the expedition, or otherwise shortly afterwards in Batavia. The depiction is of exceptionally good quality, as is also the case with the maps of the other coasts and islands near New Guinea that were investigated during the voyage. Unfortunately only the copies of these made by Isaak de Graaf for his general atlas have been preserved (Volume I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, II-46a, II-46b). A virtually faithful copy of this map has also been included there (II-46c), but this is not oriented to the south but to the north. In another respect too Weyland's expedition was a success. To the High Government's relief his extensive exploration indicated unambiguously that there were no articles of trade of any value to be had in New Guinea, and that the population was moreover extremely hostile, so that there was no longer any need to fear possible European competition in this region.

blad / sheet 378:

Nationaal Archief, 4.VEL 487.

[Anoniem], Ao 1711 :
[Anonymous], Ao 1711 :

Pas Caart Van De Papoese Eylande / Die beooste de cust Halmahera En beweste nova Guinea Zijn Geleegen / tot Nogh toe op de selve geen speserij boomen Ontdeckt uijt gesondeert / Op P. piesangh dat ongeveer 10½ meijl Z:O. ten Oosten van de hoeck Lebolo is geleege.

Chart Of The Papua Islands / Which Are situated to the east of the coast of Halmahera And to the west of New Guinea / until Now not discovered any spice trees except / On Poelau Pisang which is situated about 10½ miles S:E to East of Libobo Point.

Schaalstok van 10 Duijtsche Mijlen 15 Voor Een Graadt = [ca. 1 : 413.500].
Scale-bar of *10 Duijtsche Mijlen 15 Voor een Graadt* = [approximately 1 : 413,500].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 89,5 x 128,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 89.5 x 128.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Radja Ampat-eilanden (Kepulauan Raja Ampat). In deze opmerkelijk nauwkeurige en gedetailleerde kaart uit 1711 van de Radja Ampat-eilanden (de 'Papoese Eylande') en omringende gebieden aan de westkust van de Vogelkop van Nieuw-Guinea zijn de gegevens van Weylands expeditie van 1705 ten volle benut en waarschijnlijk ook verder aangevuld uit andere waarnemingen. De naamgeving van de afzonderlijke eilanden wijkt enigszins af van de tegenwoordige; het 'Landt van Way' staat voor Waigeo, het 'Eylant Gamme' is het schiereiland Gam aan Waigeo, het 'Eylandt van Batenta' is Batanta, en met het 'Eylant Mioeoul' wordt Misool bedoeld. Over de maker van de kaart en de verdere achtergronden is nog niets bekend. Uit de titel is op te maken dat het hier gaat om het resultaat van een verkenningstocht naar de Radja Ampat-eilanden in 1711, die tot doel had in deze archipel te controleren op de aanwezigheid van 'illegale' aanplant van specerijbomen. De kaart werd nog in 1711 naar de bewindhebbers in de Republiek verzonden.

Raja Ampat Islands (Kepulauan Raja Ampat). On this remarkably accurate and detailed map from 1711 of the Raja Ampat Islands (the *Papoese Eylande*) and surrounding areas on the west coasts of the Bird's Head of New Guinea the data from Weyland's expedition of 1705 have been used to the full, and probably supplemented from other observations. The naming of the separate islands deviates somewhat from the present one: the *Landt van Way* stands for Waigeo, the *Eylant Gamme* is the peninsula of Gam in Waigeo, the *Eylandt van Batenta* is Batanta, and with the *Eylant Misoeoul* Misool is meant. Nothing is yet known about the maker or other background details. From the title one can conclude that it relates to the results of an exploratory voyage to the Raja Ampat Islands in 1711, which had as its aim to check on the presence of 'illegal' planting of spice trees. The map was sent to the directors in the Republic in the same year, 1711.

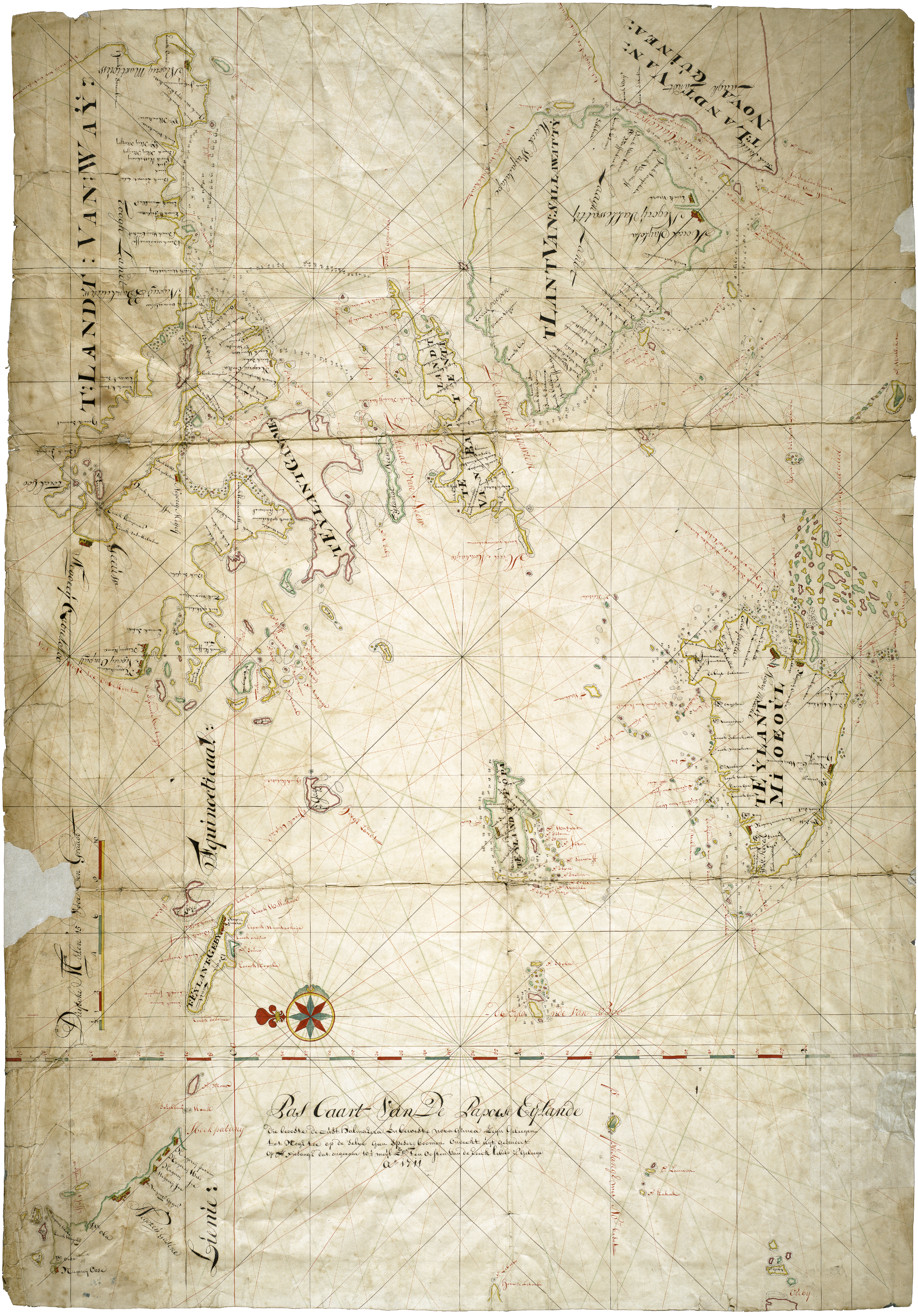
Pas Caart Van De Papose Eylande
Die beoosten de Eylt Halmalera En bewesten nova Ginea Zeyn Geleegen
tot Nogt toe op de selve Geen Spedery boomen Ondeckt uyt gesondert
Op 't Eylandt dat ongevaar 10½ meyl Zo ten Oosten Van de hoeck Lebobo is Geleege
Ao 1711
T:LANDT: VAN: WAY:
T'LANT VAN SALAWATTI
T'LANDT VAN NOVA GUINEA
T'EYLANT MISOOL
T'EYLANT GEBY
Aequinoctiaal:
Linia:
Duytsche Mylen 15 voor een Graadt
de Eylande van Boo